પ્રકાશકીય નિવેદન....

જે આત્મા આંતરિક યાત્રા કરીને આત્મવિકાસ સાધી નવી પેઢીની પેઢીઓને સેંકડો વર્ષ સુધી જે જ્ઞાન આપી શકે છે તેના જેવો બીજો કોઈ ચમત્કાર નથી એ ચમત્કાર સર્જી શકે છે સાધક સંયમ, ચારિત્ર અને તપ દ્વારા જેમણે પોતાના આત્માને શુદ્ધ પવિત્ર કર્યો છે એમનું વચન પ્રવચન બની જાય છે જે ચમક હજારો હીરા પણ આપી શકતા નથી તેવી આત્મિક અને આધ્યાત્મિક ચમક એક સાધક આપી જાય છે. જે પ્રમાદમાં પડેલા આત્માઓને પ્રભુભક્તિમાં જોડી દે છે વિલાસમાં આળોટતા જીવોને આરાધનામાં આગળ કરે [illegible] મનુષ્યને આચારની ઊંચી શ્રેણી પહોંચાડી આપે. એના વચનમાં માનવને માનવ બનાવી આપવાની તાકાત ભરેલી હોય છે.

આપની પાસે આ એક નાનકડા પ્રવચનનો સંગ્રહ રજૂ કરતા હું ગૌરવ સાથે આનંદ અનુભવું છું જેમની વાણી તપેલી છે જેમનું જીવન સંયમથી સુશોભિત છે ગ્રંથોનો ગહન ઊંડો અભ્યાસ છે આધ્યાત્મિક સંપદાની અનુભૂતિપૂર્વક જેણે છે દર્શનશાસ્ત્રો અને ન્યાયશાસ્ત્રો તત્ત્વજ્ઞાન અને તર્કશાસ્ત્રોના પ્રકાંડ વિદ્વાન છે તે વર્ધમાન તપોનિધિ **આચાર્યદેવ શ્રી વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ** [illegible] આ એક પ્રવચન પ્રગટ [illegible] પુસ્તકના [illegible] છે.

વંદન અનુમોદન

ન્યાયવિશારદ

પરમ પૂજ્ય **આચાર્ય શ્રી વિજયભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજ**ની વર્ધમાન તપની ૧૦૮ મી ઓળીની અતિ ઉગ્ર તપશ્ચર્યાની.

અમારા સંસારી પિતાશ્રી પ. પૂ. **મુનિવર્ય શ્રી ચંદ્રસુંદર વિજયજી મહારાજ**ની અખંડ ૨૨૩ આયંબીલની તપશ્ચર્યા ઉપરાંત ૧૦૮ આયંબીલ તથા વર્ધમાન તપની ૩૬ ઓળી, ૩૮ ઉપવાસ, ૩૦ ઉપવાસ ૧૬ ઉપવાસ તથા સિદ્ધિતપ આદિ અનેકવિધ તપશ્ચર્યાઓના કરનાર

પરમ પૂજ્ય **સાધ્વી હંસપ્રભાશ્રી મહારાજ** [પૂ. બાપજી મહારાજના સમુદાયના] ની ૫૦૦ આયંબીલની તપશ્ચર્યા કરનાર

તથા

તેમના સુશિષ્યા પરમ પૂજ્ય **સાધ્વી ભવ્યનંદાશ્રીજી મહારાજ સાહેબ**ની ૫૦૦ આયંબીલની તપશ્ચર્યા કરનાર.

તપસ્વીના મહાન આત્માઓની તપની અનુમોદના કરી એમને ભાવપૂર્ણ વંદના કરીએ છીએ

આ પ્રકાશનમાં સહાયક બનવાનો અવસર મળ્યો તે બદલ અમે સમિતિના ઋણી છીએ

પ્રવચન પ્રસાર સર્વત્ર પ્રસરે તેવી શુભ કામનાઓ વ્યક્ત કરીએ છીએ.

લિ.

આપનો નમ્ર,

સતીશચંદ્ર ચંપકલાલ પરીખ [કલકત્તાવાળા]

મુંબઈ.

જીવનના આદર્શ

મુંબઈ, શ્રી નમિનાથજી ઉપાશ્રયના વિશાળ વ્યાખ્યાન હોલમાં અપાયેલું અત્યંત મનનીય – રોચક વ્યાખ્યાન. આની સાથે 'અવન્તી સુકુમાલ'ના જીવનનો હૃદયસ્પર્શી ખ્યાલ આપ્યો છે.

चत्तारि परमङ्गाणि दुल्लहाणीह जंतुणो ।
माणुसत्तं सुई सद्धा संजमंमि अ वीरियं ॥

પરમ ઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં મનુષ્યપણું, ધર્મશ્રવણ, શ્રદ્ધા અને ચારિત્રપ્રવૃત્તિ–એ ચારે મોક્ષના અંગોની પ્રાપ્તિ દુર્લભ કહી છે. દુર્લભ છતાં એ ચાર અંગો વર્તમાનના વિષમ કાળમાં પણ જેને જોઈએ તેને પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ નથી, એમ જરૂર દેખાય છે. તો પ્રશ્ન થશે કે ત્યારે એ દુર્લભ શાના ? ઉત્તર સીધો છે. પૂર્વે એ અનંત અનંતકાળ સુધી મળ્યા નહોતા, તેમજ અહિં જો ભૂલ્યા તો અસંખ્ય વર્ષ પછીના ય ભાવિકાલે મેળવવા અત્યંત દુષ્કર છે, તેથી દુર્લભ છે.

ભગવાનના વખત જેવો આજે ધર્મ છે :– મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ જૈન કુળમાં થઈ છે તેથી ધર્મનું શ્રવણ, ધર્મની પ્રાપ્તિ, ધર્મની શ્રદ્ધા આજે દુર્લભ નથી જણાતા. તમારે તો શ્રવણ કરાવનાર ગુરુઓ જાણે ઘર આંગણે છે, તેથી ધર્મ-શ્રવણ સુલભ છે. જૈનકુળના પ્રભુદર્શન–પૂજન અને દયાદાનાદિના સંસ્કારમાં તમે ઘડાએલા છો, તેથી શ્રવણથી તત્ત્વશ્રદ્ધા કરવી સુલભ છે. આ છતાં તેનું મૂલ્ય તેનું ફળ જરાય ઓછું નથી. ખુદ ભગવાનની હાજરીમાં ધર્મ–શ્રદ્ધા અને ચરિત્રના જે મૂલ્ય હતાં, તે જ મૂલ્ય આજે છે. તે તે શ્રદ્ધા–ચારિત્રથી ભગવાનની હાજરી વખતે જે કર્મક્ષય અને આત્મશુદ્ધિનો લાભ નિપજતો હતો તે આજેય મળી શકે છે. તો પછી આવા સુલભ બનેલા તી શ્રધ્ધા અને ચારિત્રના લાભ કેમ નથી લેવાતા ?

જીવનમાં આદર્શથી પુરુષાર્થ થાય છે :—

ધર્મશ્રવણ–શ્રદ્ધા–ચારિત્રને જીવનમાં અપનાવવા પાછળ જે ઉદ્યમ જોઈએ તે આવા સોનેરી અવસરેય જેણે પ્રગટ કરેલ નથી, તેને કારણભૂત અનેક ખામી હશે. પણ તે અનેક ખામી પૈકી એક મુખ્ય ખામી એ છે કે "માનવ જીવનમાં કયા ઉચ્ચ આદર્શો જોઈએ તેનો એણે ખ્યાલ કર્યો નથી હોતો, આદર્શને જીવનમાં સ્થાન આપ્યું નથી હોતું. આદર્શ એટલે લક્ષ્ય, ધ્યેય, સાધ્ય, જેમાં પહોંચવું છે તે જીવનની વર્તણુકનો આધાર નક્કી કરેલા ઉચ્ચ આદર્શ ઉપર છે. એટલે ? આપણને એ જોવા મળે છે કે કોઈએ જ્ઞાન સેવાનો આદર્શ આંખ સામે રાખ્યો હશે, તો તેના જીવનમાં જ્ઞાન પાછળ ઘણો ઉદ્યમ હશે. જેણે મહાશ્રીમંતાઈનો આદર્શ રાખ્યો હશે, તો તેના જીવનમાં ધન ઉપાર્જવા પાછળ ઘણી મહેનત હશે. જેણે જેણે જે જે આદર્શ મુખ્ય રાખ્યો હોય છે. તેનો તેનો તે તે આદર્શ સિદ્ધ કરવા પાછળ જ પુરુષાર્થ હોય છે. એટલે ઉંચા પુરુષાર્થી બનવા જીવનમાં પહેલા આદર્શ સ્થાપિત કરેલો હોવો જોઈએ. એમાં પછી

(૧) આદર્શ જેટલો નિર્મળ રખાય, તેટલો જીવનમાં પુરુષાર્થ સુંદર રહેવાનો; તેટલું જીવન સુંદર બનવાનું. તેમજ

(૨) નિર્મળ આદર્શ પણ જેટલો ઉંચી કોટિનો રખાય તેટલી પુરુષાર્થમાં પ્રબળતા આવવાની.

૧. આદર્શ સુંદર તો જ જીવન સુંદર :—

મલિન આદર્શથી પુરુષાર્થ–પ્રયત્ન મલિન અને તેથી જ જીવન પણ મલિન એટલે કે પાપી હોય છે. દા. ત. અત્યંત કામસુખના આદર્શવાળાનો ઉદ્યમ મેલો રહેવાનો; એ સ્ત્રીઓના ચામડીના રંગ અને યુવાનીની ખીલવટ જોયા કરવાનો; જ્યાંથી કામસુખ મળવાની આશા

જીવનનો આદર્શ ધર્યો ગણાય. હવે ઉદ્યમમાં શું રહેવાનું ? એટલું કે એવા પ્રસંગોથી દૂર રહેવું, કે જ્યાં અસત્ય અનીતિની સંભાવના લાગતી હોય. બસ આટલું જ; પણ આગળ વધીને સારી રીતે ત્યાગ અને પરમાર્થ પરોપકારના મોટા મોટા કાર્યો કરવાનો ઉદ્યમ એનો નહિ રહેવાનો. કેમકે એનો એવો કોઈ આદર્શ નથી કે 'મારે મારી તૃષ્ણાઓ અને સ્વાર્થબુધ્ધિને વહેલી તકે નામશેષ કરી નાખવી.' માનવ-જીવનનો આ ઉંચો આદર્શ છે. જીવનમાં જો આ નહિ, તો તેથી ત્યાગ–પરમાર્થના પ્રયત્નો પ્રબળ અને વેગવંતા નહિ થવાના. સામાન્ય રીતે ચાર ચોપડી ભણવાના આદર્શવાળા કરતાં જલદી કોલેજ સુધી જવાના આદર્શવાળાનો પુરુષાર્થ પ્રબળ અને વેગવાળો હોય છે.

માનવનો આદર્શ પરમપદની પ્રાપ્તિનો જ હોવો જોઇએ:

તો જીવનનો વિશુધ્ધ આદર્શ શો ? માનવજીવનનો આદર્શ પરમપદની પ્રાપ્તિ છે. પરમપદદાતા શ્રી અરિહંત પરમાત્મા મળ્યા પછી પરમપદથી નીચો આદર્શ ન જ રાખવાનો હોય. ધન્વંતરી વૈદ પાસે જઈએ, અને તે કહે કે 'તમને મફત દવા આપું છું. 'તમારે જે દવા માંગવી હોય તે માંગો.' તો શું માંગો ? (૧) એક તો ઘડપણ ન આવે, (૨) જીવનભરનું મહા આરોગ્ય રહે, મરતાં સુધી રોગ ન આવે, (૩) શરીર અત્યંત બળવાન રહે તેવી જ દવા માગોને ?' અરે આગળ વધીને જો મરણ ન થાય તેવી દવા હોય તો તેવી પણ જરૂર માંગો એમાં શંકા નહિ. ચક્રવર્તી કોઇને ફાવે તે માંગવાનું કહે, ને મળી શકે તેમ હોય તો આખી સામ્રાજ્યની જ ઠકુરાઈ માંગોને ? તેમ અહીં પરમાત્મા પાસેથી પરમપદ મળી શકે છે, પછી નીચેનું હલકું પદ શા માટે ઇચ્છવું જોઈએ ? સમજી રાખો કે,

ઉંચામાં ઉંચો આદર્શ મોક્ષ છે :—

[illegible]

[illegible] સ્વર્ગીય લહેર કરવાનો આદર્શ રાખવો છે; તો એથી મોક્ષના અને સમાધિના આદર્શ ક્યાં રહે? ભલે મોક્ષ અહિં ન મળે. પણ પછી ય જો દેવલોકથી આગળ વધી શકાતું ન હોય, તો આદર્શ દેવલોકનો હોય, પણ આગળ વધી શકાતું હોય તેનો આદર્શ કેમ ન રાખવો?

–અમદાવાદ જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં રેલ્વે લાઈન બગડી છે તેથી ભલે સુરત ઉતરવું પડે, પણ લક્ષ તો અમદાવાદ પહોંચવાનું રહે છે, તેમ મનુષ્યને મુખ્ય ઈચ્છા મોક્ષની જ હોવી જોઈએ, અને અહીં એ ઉદ્દેશથી કરેલા યોગ્ય પ્રયત્ન પછીથી દેવલોકમાંથી મોક્ષદાયી માનવભવમાં જવા માટે અને ત્યાં મોક્ષ સામગ્રી મેળવવા માટે ઉપયોગી થાય છે.

મોક્ષ જોઈતો હોય તો જ પ્રભુની પૂજા પ્રમાણ છે :–

સમગ્ર જીવનનો આદર્શ એકજ રાખો કે કેમ જલદીથી આત્મા ભવપાર ઉતરી જાય. ઉંઘમાં, અર્ધઉંઘમાં કોઈ પૂછે કે:

વધારેમાં વધારે શું જોઈએ છે? તો ત્યાં મોક્ષ જ મંગાય. એવી લગની મોક્ષ પ્રત્યે લાગી જવી જોઈએ. જો એવી મુખ્ય ઈચ્છા મોક્ષની હોય, તો વીતરાગ દેવાધિદેવને પૂજ્યા તે પ્રમાણ ગણાય, નહિતર તો તે પૂજા તારક નહિ બને. એવી રીતનું 'નમો અરિહંતાણં' ભલે મુખેથી ગણાય, પણ તે તારકીરૂપ બને. નમસ્કાર ગણનારને છેલ્લે જઈને મોક્ષ જોઈએ જ. વચમાં બીજી ઈચ્છાઓ હોય તેના દ્વારા મોક્ષે પહોંચવા માટે. હવે તે આદર્શને જીવનમાં આબેહૂબ જીવવા માટે એને અનુકૂળ અવાન્તર આદર્શો નક્કી કરવા જોઈએ. દરેક જીવનના જુદા જુદા આદર્શ હોય છે, તેથી નક્કી કરો તે ચોક્કસપણે જીવનના વિભાગો કયા કયા અને એને યોગ્ય આદર્શ કયા કયા?

જીવનના જુદા વિભાગો :—જીવનનો વિચાર કરીએ તો દેખાય છે કે ઘણાં પ્રકારના જીવનો છે. દાખલા તરીકે, વયથી જોતાં (૧) બાળ-જીવન, (૨) કુમાર-જીવન, (૩) યુવાવસ્થા (૪) પ્રૌઢ અવસ્થા, (૫) વૃદ્ધનું જીવન. આ બધા જુદા જુદા જીવન છે. ભલે વ્યક્તિ એક છે, પણ તે અવસ્થાના જીવન જુદા પડી જાય છે.

બીજી રીતે જોઈએ તો જીવનની પ્રવૃત્તિ અંગે પણ ઘણા જીવનો છે. દા. ત. (૧) વેપારી જીવન, નોકરીયાત જીવન, દલાલનું જીવન. (૨) સંસારી વ્યવહારમાં જોઈએ તો કોઈનું વડીલ તરીકેનું જીવન, કોઈનું આશ્રિત તરીકેનું જીવન, કોઈનું સલાહકાર તરીકેનું જીવન, તેમ વિદ્યાર્થીજીવન, શિક્ષકજીવન. (૩) કુટુંબ તરીકે જોઈએ તો પતિનું જીવન, પત્નિનું જીવન, માતાપિતા તરીકેનું જીવન, પુત્ર તરીકેનું જીવન, ભાઈ-બેનનું જીવન, દેરાણી-જેઠાણીનું જીવન, નણંદ-ભોજાઈનું કે દિયર-ભોજાઈનું જીવન, વગેરે જુદા જુદા જીવનો હોય છે. આ બધા લૌકિક દૃષ્ટિના છે.

લોકોત્તર દૃષ્ટિએ દેવના ભક્ત તરીકેનું જીવન, ગુરુના

વિષયસુખો ભોગવતા હશે; એવા એમને એકાએક રાત્રે ચારિત્ર, અને રાત્રે જ મસાણમાં કાઉસ્સગ્ગ; ત્યાંય રાતની સ્થિતિ કેવી? સ્મશાનમાં શિયાળણીનો ભયંકર ઉપસર્ગ! પણ એમાં એ કેવા રહેલા? મહા સમાધિમાં ઝીલતા! ભૂખી શિયાળણના અને એના બચ્ચાની દાઢમાં માખણ જેવું શરીર ચવાઈ જવા દીધું! એક ચુંકારા-હોંકારા જેટલો ય સામનો નહિ! કે ત્યાંથી ખસવાનું નહિ! કે 'અરેરે' નહિ! આવો પલટો ક્યાંથી આવ્યો? તેમણે તેમના જીવનનો આદર્શ નક્કી કર્યો હતો. તો તે અત્યાર સુધી કેમ ન થયું? જીવનમાં કોઈક વખત એવો આદર્શ ખીલવાનો અવસર આવે છે કે જે જીવનને ઉચ્ચ, અતિ ઉચ્ચ બનાવી દે છે!

વીરના સંતાનના આદર્શ :–માટે જ, આદર્શ પહેલેથી નક્કી રાખવો જોઈએ. જે મહાવીર પ્રભુએ પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં રાજવીપણું મૂકી એક લાખ વર્ષ માસખમણના પારણે માસખમણની ઉગ્ર તપસ્યા સાથે ચારિત્ર પાળ્યું! છેલ્લો ભવમાં તીર્થંકર જગત્પૂજ્ય છતાં સાડા બાર વર્ષ નિદ્રા તો શું પણ જમીન પર પલાંઠી માંડીને બેસવાની ય વાત નહિ! એ રીતે દેવતા જેવાના ઘોર ઉપસર્ગ વેઠી કઠોર તપ-સંયમ સાધ્યો! એવું બધું જે વીર વિભુએ કર્યું એના અનુયાયી આપણે જીવનમાં શો આદર્શ ધરાવીએ? એજ ને કે આપણે એવા ક્યારે બનીએ? એટલે? ઉપર કહેલા જીવનના જુદા જુદા વિભાગમાં સર્વત્ર મોક્ષનો આદર્શ રહેવો જોઈએ. તેથી જ મહાન કર્મલઘુ થવાનો આદર્શ રહેવો જોઈએ. આત્મામાંથી દોષ અને દુઃખ ટાળવાનાં છે. એ માટે અનંતગુણસંપન્ન અને સહજ (જડનિરપેક્ષ) સુખસમૃદ્ધ બનવાનો આદર્શ કેળવવાનો. પછી જીવનમાં ગમે તે અવસ્થા હોય ત્યાં.

(૧) દોષો ટાળતા જવા અને ગુણ વધારતા જવા; તેમજ

એ લક્ષ રાખવાનું. આ તો શુદ્ધ ધર્મજીવનની વાત થઈ. હવે ઉચિત વ્યવહારમાં જોઈએ.

બાળજીવનનો આદર્શ શું છે ? :— ઉપર કહ્યું તેમ જીવનો ઘણાં પ્રકારના છે. દરેકના ક્રમે તે તે આદર્શો તેના જીવનમાં નક્કી કરવા જોઈએ. પહેલું બાળજીવન વિચારીએ કે બાળજીવનમાં શો આદર્શ ? બાળજીવનમાં ભણવા કરવાનું નથી હોતું તેનો આદર્શ શું ? તેના આદર્શની તેને ગમ પડે તેમ નથી. પણ તેના વડીલો સમજણ આપી શકે છે, તેથી તેના જીવનમાં એ આદર્શ ઉતરી શકે છે. એનો શો આદર્શ ? વિનય, આજ્ઞાંકિતતા, હઠનું નામ નહિ. એને સમજાવાય કે "તે સારામાં સારો થવું છે ને તારે ? તો સારા સદા વિનયવાળા હોય. કદી હઠી ન થાય, એ તારે લક્ષમાં રાખવાનું." બાળપણથી ઉત્તમ સંસ્કાર પાડો, એને પ્રેમથી સમજાવો, તો આદર્શ સિદ્ધ કરી શકાશે. દા. ત. હઠ મૂકવાનું સમજાવવા માટે વાર્તા કહેવાય, 'એ એક ગામમાં ધનુ કરીને એક છોકરો હતો. એને ઘેર ખાવાપીવાનું બહુ બધું હતું. એની મા એને ખાવા સારૂં સારૂં આપતી પણ હતી. એક વાર ધનુ હઠે ચઢયો. માએ જમવા માટે ઘણુંય કહ્યું, પણ માન્યું નહિ. તેથી એને મૂકીને બધાંએ જમી લીધું. એ ન જમ્યો, ખૂણામાં જઈ બેઠો. ત્યાં હઠ કરી હતીને ? એટલે જ જાણે એક વીંછી આવ્યો. ખૂણામાં એને વીંછી કરડ્યો, તેથી તે રોવા મંડ્યો. પહેલાં તો માએ ન બોલાવ્યો, પણ પછી 'ઓ બા, ઓ મા' કરી બહુ રોયો ત્યારે માએ બોલાવ્યો. કહે, કેટલું ગુમાવ્યું ? સારૂં સારૂં બધાએ ખાઈ લીધું હતું. તેથી પછી એને થોડું મળ્યું.' આવી આવી રીતે સમજાવાય. બાળપણામાં કોઈ ખોટી ટેવ ન પડાવવી જોઈએ. નહિતર બાળ જ્યારે કુમારપણામાં આવે છે ત્યારે તે કુટેવ ખીલે છે; અને યુવાવસ્થામાં

કુમારપણાના આદર્શો :- બાળજીવનમાં કુશાગ્રપણું, અવિનય, કુટેવો, ઉદ્ધતાઈ વગેરેના કદીય સ્પર્શ ન થાય એવા આદર્શ સિદ્ધ થયા પછી કુમારજીવનમાં આવતાં જેમ તેની કક્ષા વધે છે, તે પ્રમાણે આદર્શ વધે છે. તેનો એવો આદર્શ હોવો જોઈએ કે "હું નિશાળે જાઉં છું. તો કદી જીવનભર માટે મારા ગુરુ કે શિક્ષક તરફ સહેજ પણ અવિનીત ન બનું. શિક્ષક ગમે તેવો ઠપકો આપે, મારાથી મોઢું ઉંચું ન થાય. ઘેર આવી ન કહેવાય." જેટલા પ્રમાણમાં એ શિક્ષકનું ખમી ખાય તેટલો વહેવારમાં શાણો બને છે. બીજા પાસે માસ્તરના ગુણ ગાય એવી વિદ્યાર્થીની યોગ્યતા જોઈએ. તે સારા આદર્શના ઉપર આધાર રાખે છે. એક પણ દુર્ગુણ, ખરાબ ચેષ્ટા કે કુવચન સરખુંય ન જ પોષાય, એવા આદર્શ-કુમાર બનવાનું લક્ષ જોઈએ.

વિનય ગુણથી વિદ્યા પ્રાપ્તિ સુલભ છે :- આદર્શને દૃઢપણે કેળવવાનો એ પ્રભાવ છે કે તેનાથી અચિંત્ય સિદ્ધિ થાય છે. ઇતર ગ્રંથમાં સાંભળવા મળે છે કે અર્જુને વિનયગુણથી વિદ્યા જેમ જેમ ગુરુએ શિખવી, તેમ તેમ ઝટ પ્રાપ્ત કરી. ગુરુના

વેનયથી વિદ્યા જલદી પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાને વિદ્યા શિખવા-
વા એક ભીલ ગુરુને વિનંતિ કરે છે. પણ એમણે યોગ્યતા
નહિ દેખી હોય કે ગમે તે કારણે એને શિખવવા ના પાડી.
ભીલને ગુરુ ઉપર શ્રદ્ધા હતી તેથી તેણે જંગલમાં જઈ માટીની
ગુરુની મૂર્તિ કરી. ત્યાં રોજ વિનયપૂજા કરી એને સાક્ષાત
ગુરુ માના, એની સમક્ષમાં બાણ-વિદ્યાનો એણે અભ્યાસ કર્યો.
મનમાં આદર્શ મોટો રાખ્યો તેથી તેને વગર ગુરુએ જંગલમાં
વિદ્યા મોટી પ્રાપ્ત થઈ. કોઈ અવસરે જ્યારે અચાનક ગુરુએ
એવી હોશિયારી જાણી પૂછયું કે તને કોણે આ વિદ્યા
શિખવાડી?' ભીલ કહે કે 'તમે જ શિખવાડી છે.' 'કેવી રીતે?'
તેમ ગુરુએ પૂછતાં બધી હકીકત કહી. ગુરુ એના વિનય-
સમર્પણનું ફળ સમજી ગયા. ગુરુની ગેરહાજરીમાં પણ જાણે
ગુરુનું સાક્ષાત્ સન્નિધાન, સાક્ષાત્ હાજરીનો સદ્ભાવ રૂપ
ઉંચા આદર્શ ધરવાથી અકલ્પ્ય સિદ્ધિઓ થાય છે. માટે જ
વિદ્યાર્થીએ પવિત્ર અને ઉંચા આદર્શ ધરવા જરૂરી છે. દા.ત.
મહાન અહિંસક, સત્યવાદી, નીતિમાન, સદાચારી, ઉદાર,
પરોપકારી, અધ્યાત્મી વગેરે બનવાના ધ્યેય જોઈએ

ઉંચા આદર્શ પાછળ પરિશ્રમ જરૂરી છે :–એવા
આદર્શ ધર્યા પછી ઉચિત પરિશ્રમ કરવામાં ય સહેજ પણ
પાછું હઠવાનું હોતું નથી. 'આવા સુંદર મનુષ્યભવમાં આવ્યો
છું, તો સારું તત્ત્વજ્ઞાન મેળવી જાઉં'–એ આદર્શ નથી રાખ્યો,
તેથી ફુરસદ છતાં આરામી થાય છે, અને તત્ત્વજ્ઞાન નથી
મેળવાતું. આરામી અને વિદ્યાપ્રાપ્તિને મેળ નથી. सुखार्थिनः
कुतो विद्या ? विद्यार्थिनः कुतं सुखम् ?' જે સુખનો અર્થી છે,
તેને વિદ્યા ક્યાંથી આવે ? જેને વિદ્યા જોઈએ છે, તેને એશ-
આરામ ક્યાંથી ચાલે ? કદાચ નવું ભણવાનું ઓછું હોય તોય
વાગોળવાનું ઘણું હોય છે. ધાર્મિક પાઠનું પુનરાવર્તન
નથી થતું, તેથી પાઠશાળામાં છોકરા વરસે વરસે આગળ

[illegible]

અનાર્યતાને ફેલાવી આર્યત્વ ભગાવો: [illegible] આદર્શ એ [illegible] છે, [illegible] સદાચારની પૂર્ણતાએ પહોંચવાનું [illegible] બ્રહ્મચારી [illegible]. [illegible] કેટલાક સીનેમા જોવાની [illegible] કરે છે. ત્યાં આદેશ છે કે સ્કૂલમાં સહશિક્ષણ અપાય છે. સિનેમામાં તો [illegible] હોય અને આ તો સાક્ષાત્ સામે રહે છે. તે જીવતાં સાક્ષાત્ નાટકો છે. આ સહશિક્ષણ એ બ્રહ્મચર્ય-સદાચારના આદર્શનો નાશ કરે છે. આર્યદેશના પવિત્ર ધોરણ જીવનમાં ચાર અવસ્થા બાંધેલી છે. તેમાં પહેલી પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય અવસ્થા. આજે પશ્ચિમની સંસ્કૃતિના નામવાળી વિકૃતિના પ્રતાપે આર્યત્વને નાશ થઈ રહ્યો છે. પહેલાના કાળમાં પુરુષની બત્રીસ કળા અને સ્ત્રીની ચોસઠ કળા શિખવાતી હતી. તેમાં ચોરની, ધૂર્તની કળા પણ શીખવાડાતી. કેમ? જેથી ક્યાંય ઠગાઈ ન જાય. આમ તેઓ આવી ય કળા શીખતા, પણ આત્મલક્ષ મુખ્ય રાખતા. ત્યારે અત્યારની માફક અંધાર-નૃત્ય નહોતું.

આજની વિષમ દારૂણ દશા :—આજે તો પરલોકમ આત્મહિત થાય એવો કોઈ ઉદ્દેશ નહિ! કોઈ સ્મૃતિ નહિ! કોઈ ચિંતા નહિ! પશ્ચિમનું અનુકરણ, એના પહેરવેશ, એની રહેણીકરણી, એના ખાનપાન, એની બોલચાલ વગેરેનું અનુકરણ ચાલી પડ્યું છે. પૂર્વે માસ્તર બાજોઠ ઉપર બેસતા, છોકરાઓ જમીન ઉપર બેસતા. માસ્તર આવે ત્યારે ઉભા થઈ પગે લાગતા. વિનય વિના વિદ્યા ન મળે. આજે તો માસ્તર ઉભા ઉભા શીખડાવે! છોકરાઓ ખાસી મજેની ટેકાવાળી પાટલી ઉપર બેસે! વળી આગળ ટેબલ

કેમ હોય. આરંભ [illegible] પણ [illegible] આગળ [illegible] નહીં, વિનય શીખવાનો છે જ ! આવા વિનય વિનાના વિદ્યાર્થી [illegible] માબાપની [illegible] પણ [illegible] જીવનમાં [illegible] નહિ. આજના કેટલાય [illegible] નથી. [illegible] હોય તો [illegible] હોય, અને [illegible] હોય, આ [illegible] તો આજના [illegible] છે. [illegible] કેળવણી વિનાનાને [illegible] છે. [illegible] કેટલાય [illegible] નથી ! [illegible] કોઈ [illegible] હતા [illegible]. પણ [illegible] અને [illegible] તો [illegible] ન [illegible] કેમ હોય ? [illegible] કેટલાય [illegible] પ્રકૃતિ કેવી કે [illegible] વિચિત્ર [illegible] છે. [illegible] છે. [illegible] ઊભા રહે છે ! કેમ ? વિચિત્ર [illegible] ? [illegible] ! પણ અહીં [illegible] કલ્પાંતમાં છે ! તેનું [illegible] કાંઈ નહિ. શું આ ? [illegible] વિદ્યા નથી, [illegible] વિનાશની કેળવણી છે. આજની આર્યદેશની સંસ્કૃતિનો વિનાશ છે. વિદ્યાર્થી અવસ્થાના આદર્શ [illegible] કે [illegible] તો [illegible] કે [illegible] સ્વાર્થ [illegible] : [illegible] અનુચિત વ્યવહારમાં ન [illegible]'

આરંભ થોડા પણ શરૂ કરો : દુનિયાનો સાથ ન જુઓ

જીવનમાં ઉચ્ચ આદર્શોનો વિનાશ થયો તેથી આપણ [illegible] છે. હવે એ આદર્શોનો ઉદ્ધાર કરવાની જરૂર છે. અને આપણે પોતાના ઘરથી શરૂ કરો. કોઈપણ સારી વસ્તુ કરવા માટે 'દુનિયા સાથે છે કે નહિ' એ જોવું ભૂલી જાઓ. જ્યારે જ્યારે ક્રાંતિનો યુગ આવે છે, ત્યારે શરૂઆત અલ્પમાંથી

[illegible]

કુમારપણામાં [illegible] ભારે જરૂર [illegible] [illegible] બગાડ છે. ત્યાં તેને એવી [illegible] તો એનું [illegible] બને છે. પછી એ [illegible] એની [illegible] અને ગુણહીન બને છે. [illegible] અને [illegible] બને, તેને આદર્શોનું ભાન થવા ન દેવાય. આદર્શના ભાનથી તો ધર્મનું તો ઠેકાણું નહિ રહે, પણ સંસારનું ઠેકાણું ય નહિ રહે. કારણ કે પવિત્ર આદર્શ અભાવે કુમાર જીવનમાં અશ્લીલ વાંચન-પ્રેક્ષણ, અનિચ્છનીય છૂટ, ગંદીય ચેષ્ટા વગેરે એટલા વધે છે કે, એ પછી સંસાર આખોય જુગુપ્સનીય બને છે. એમાં ય આજના વિશેષ શિક્ષણથી વિશેષ જોર વધ્યું છે. તેથી આર્ય પ્રજાનેય સંયમી રાખવા માટે કાણુ બાકોરની વાત બની ગઈ છે. કુમાર અવસ્થામાંથી જ આદર્શ ગુમાવનારો યુવાન બની કેવો બને એ સમજી શકાય એવું છે.

યુવાવસ્થામાં આત્મ-સંયમ રાખો : જીવનનો આદર્શ નિર્વિકાર થવાનો : સ્વપરના જુદા કાયદા નહિ : યુવાવસ્થાના આદર્શની વિચારણા કરતાં પહેલું એ કે અત્યંત પવિત્ર જીવનના આદર્શ માટે સદાચારની મર્યાદાઓ ઉલંઘવી ન જોઈએ. શક્ય હોય

તો પૂર્ણ બ્રહ્મચારી બને. શકય ન હોય ને કદાચ પૂર્ણ બ્રહ્મચારી ન હોય, પરિણિત હોય, તો પણ તેણે યુવાવસ્થામાં સદાચારની કડક મર્યાદાઓ પાળવી જરૂરી છે. માનવ જીવનમાં સંપૂર્ણ નિર્વિકાર બનવાના ઉચ્ચ આદર્શ નક્કી કરવાથી એ બની શકે છે. આજે આદર્શ સંભળાય છે ખરા, પણ બીજા માટે. સૌ બીજા માટે ઇચ્છે છે કે એમણે સદાચારી રહેવું જોઈએ. પોતે પોતાની પત્ની સાથે બહાર નીકળ્યો હોય અને પત્ની સામે કોઈ ટગર ટગર જુએ, તો પોતે કહેશે 'કેમ મગજ ચસકી ગયું છે? આંખો ભટકાવતા સારી આવડે છે?' પણ આ તો બીજા માટે. પોતાના માટે શું? પોતે જ્યાં ત્યાં નજર ફેંકી શકે, 'અલ્યા જગત માટે નિયમ, તો તારા માટે નહીં? પોતાના માટે ગમે તેમ વર્તવાની છૂટ, એમને! પોતાની સામે બીજો કોઈ ઘા ન કરે, જૂઠ ન બોલે, પોતાની ચોરી ન કરે, પણ પોતે જગતની સામે ઘા કરે, જૂઠ હલાવે, અનીતિ કપટ રમે, એ કાયદેસર!!' સદાચાર એટલે પરરૂપને જોવા સુધીની બાધા; પરની સંપત્તિનો વિચાર સરખો પણ નહિ કરવાનો. અસત્ય નહિ બોલવાનું. સત્ય-નીતિ-ન્યાય નહિ ચૂકવાનું. પૂર્વના કાળમાં સ્ત્રી પરપુરુષના અને પુરુષ પરસ્ત્રીના રૂપ જોવા માટે આંધળા હતા! જેને રૂપ જોવાની ય પડી નથી, એને આગળના દુરાચાર તો હોય જ શાના? સંપૂર્ણ નિર્વિકાર થવાના આદર્શથી દરેકે દરેક ઇન્દ્રિયો પર પાકો સંયમ મૂકાય છે, મૂકવો જ જોઈએ.

વિનય સંસ્કારનો અમલ કરો:— યુવાવસ્થામાં બીજું એક કાર્ય સારા વિનીત અને સહિષ્ણુ બનવાનું છે. મોટાની આમન્યા ન લોપાય. વડિલના કઠોર શબ્દ, બચાવ કર્યા વિના ખમી ખાવા જોઈએ. જો કોઈ મિત્ર આપણને સલાહ દેવા નીકળે કે 'ડોસા તો તપ્યા કરે; પણ આપણે આપણું કરીએ',

એવી જુવાનીમાં [illegible] આદર્શ [illegible] [illegible] હોય ? આવા વિચારો [illegible] [illegible] [illegible] હોય, જ્ઞાનીની [illegible] હોય, તથા પરોપકાર કરવાવાળો હોય. બીજાને આપ્યા વિના એને ચેન ન પડે. વિચારે, આચાર આ જાતનું [illegible] છે કે, સ્વાર્થીપણા વિચારે છે ? પોતાનું પેટ ભરવાનું કે બીજાનું ? તને રોટી કોઈ શા માટે [illegible] ? ભલે તે ઓછો ભણેલો હોય, પણ તે પવિત્ર આદર્શ અને પવિત્ર વર્તનવાળો હોય તો એનું જીવન ઉત્તમ ગણાય. આદર્શ વિનાનું જીવન નિષ્ફળ. હજી તો આમાં ધર્મની વાતો નથી. વહેવારથી ફરજોની વાતો છે. ધર્મની વાતમાં તો એથી ઉંચા આદર્શ, ઉંચી ચોકસાઈ અને ઉંચા અમલ જોઈશે.

બ્રહ્મચર્ય પાલનનો ઉચ્ચ નમુનો :– વિજય શેઠ–વિજયા શેઠાણી તદ્દન પ્રાથમિક યુવાવસ્થામાં છે. પરણ્યા પહેલાથી એકને આખો કૃષ્ણપક્ષ બ્રહ્મચર્ય પાળવાની પ્રતિજ્ઞા છે, બીજાને પૂર્ણ શુકલપક્ષ બ્રહ્મચર્યની પ્રતિજ્ઞા છે. પરણ્યા પછી ખબર

ો! હવે વિજયાને તો આનંદ થયો, 'ચાલો, સારૂં થયું કે
ર્ણ બ્રહ્મચર્ય પળાશે! વગર ધારણાએ સુંદર ત્યાગ આવ્યો.'
ા ક્યારે થાય? અંતરના ઊંડાણમાં યુવાનીના આદર્શ પૂર્ણ
બ્રહ્મચર્યના સમજાયા હોય, વાત વધાવી લેવા જેવી જ્યાં માને
ત્યાં શોક કે અરેરાટી કેમ થાય?

છતાં વિજયાને ઉદાસ જોઈ વિજયશેઠ પૂછે છે કે "કેમ
ાકમાં જણાઓ છો?"

શ્રાવિકા કહે છે કે "મને બીજું કાંઈ દુઃખ નથી, પણ
મે મને જે પરણીને લાવ્યા છો, ત તમારી આશા હું શુકલ-
ક્ષમાંય પૂર્ણ નહિ કરી શકું. તમારે કૃષ્ણનો, તો મારે શુકલ-
ક્ષનો નિયમ છે. માટે તમે બીજી પરણી લો મારી રજા છે."

વિજયશેઠ કહે છે કે "તમને જિંદગીનું બ્રહ્મચર્ય ખપશે,
ા મને નહિ ખપે? બન્નેએ પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું.
ાઈને કહેવાનું નહિ. માબાપ જ્યારે જાણે ત્યારે ઘરનો ત્યાગ
રવાનો." સંકેત કરીને રહ્યા. શું બગડી ગયું એમનું? હા,
ને માનવ જીવનમાંય પશુક્રીડાના આદર્શ છે, એ તો આ
ાતથી ભડકી ઊઠે; બળતરા કરે! અહીં આપણા હૃદયની
રીક્ષા છે. આપણે કયા આદર્શમાં રમીએ છીએ, એ આ
ાસંગ ઉપરથી આપણને થતી અસરથી સમજાય.

પ્રૌઢના આદર્શ :- પ્રૌઢ બને ત્યારે તેનામાં ઘણી
ંભીરતા આવવી જોઈએ. જગતની વિવિધ વિચિત્ર ઘટનામાંય
મે ગંભીરતા આવવી જોઈએ. જગતની વિવિધ વિચિત્ર
ાટનામાંય એ ગંભીર બને: બધી વાતો પેટમાં સમાવી દે.
ાણીથી તો ન બોલે, પણ મુદ્રામાંય ન લાવે. તેથી કોઈનેય
ખબર ન પડે. મહાગંભીરતાના આદર્શ રાખ્યા હોય તો એને
ાટે બરાબર ચીવટ રહે. ત્યારે એ પણ જોવું જોઈએ છે કે

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
પાછો ફેરો નકામો ! પછી ત્યાં તો [illegible]
[illegible] કેટલાક વખત પછી ઘરના માણસોનો ખૂબ આગ્રહ થવાથી પાછો તેડવા માટે સાસરે ગયો. ત્યાંનું પૂર્વનું કાંઈ જણાવ્યો નથી, એ રીતે ત્યાં વર્તી. સ્ત્રી નિષ્કપટ પાછી ! ખુશીથી સાથે સાસરે આવી. પતિને દેવ સમજે છે. સમજે જને ? ગુણના આકર્ષણ ગજબના હોય છે. જીવનની કિંમત ગુણમાં છે. એક દિવસ આ ભાઈ જમવા બેઠા છે, પત્ની આગ્રહથી પીરસતી હતી; એમાં પૂર્વનો પ્રસંગ યાદ આવવાથી પતિને હસવું આવ્યું. આ હસવા પ્રત્યે છોકરાનું ધ્યાન ખેંચાયું. છોકરો કહે કે "બાપુજી ! કદી નહીં ને આજ આપ જમતાં કેમ હસ્યા?" બાપ કહે 'કાંઈ નહિ, અમસ્તુ.' છોકરે કહેવા માટે હઠ લીધી. તેથી સહજ ભાવે પુત્રને ભૂતકાળની વાત કરી કે "વખત વખતને માન છે. આજ તારી મા કેટલો બધો પ્રેમ રાખે છે. પણ એક વાર એણે મને કૂવામાં નાખી દીધો હતો." બસ ! થઈ રહ્યું. ભાઈએ ગંભીરતા ગુમાવી.

બાઈ રસોડામાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સજ્જડ સખ્ત આઘાત લાગ્યો. અને ત્યાં જ હૃદય બંધ! કેવું મહાન નુકશાન! લૌકિક રીતે પત્ની ગુમાવી! લોકોત્તર દૃષ્ટિએ જોતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ! પોતે એમાં કેવું કે ખરાબ નિમિત્ત બન્યો! આમ તો યુવક ઘણી રીતે સુસંયમી હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં જે ગંભીરતા ગુમાવી, તો અતિવિકટ પરિણામ આવ્યું. સમજવું જોઈએ કે 'મારે મક્કમ મને ગંભીરતા અખંડ જાળવવી છે. જ્યાં સુધી છોકરામાં ખપતો હતો તો ચાલતું હતું. હવે પ્રૌઢ થયો. ભલે માતા પિતા જીવંત હોય પણ જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' માટે જવાબદારી સમજી બધી જ બાબતમાં પ્રૌઢ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો જોઈએ. ખાવામાં, પીવામાં, બેસવામાં, સુવામાં, બોલવા-ચાલવામાં, સર્વ વહેવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની જોઈએ.

વૃદ્ધે નિવૃત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઈએ. કે 'મારે મરતી વખતે તદ્દન અલિપ્ત એટલે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત થઈને જવું છે. જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા દેવા. તેમજ અત્યંત ક્ષમાશીલ, અને નિર્લોભ થઈને જવું છે.' પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાનો ન હોય; તેમ ઘરમાં, કુટુંબમા, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને, તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય, તોય એથી અલગ રહે; ઘરની બાબતમાં કાંઈ ધ્યાન ન રાખે; તેમજ ધંધાના નફા-નુકશાનની, લગન-રંડાપાની, ઈત્યાદિ કોઈ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

[illegible]

[illegible]

[illegible] એ ગયા.' ત્યાં તો વાત પતી. [illegible] ગંભી-રતાં [illegible] પોતાની જ [illegible] ગયો તો આવું થયું. એ [illegible] કહો, કેવો ઉદાર! પાછો કેવો ગંભીર! પછી ત્યાં તો [illegible] કાઢ્યો. ગયો ઘેર. કેટલાક સમય પછી ઘરના માણસોનો બહુ આગ્રહ થવાથી પાછો તેડવા માટે સાસરે ગયો. જાણે પૂર્વનું કાંઈ જાણતો નથી, એ રીતે ત્યાં વર્ત્યો. સ્ત્રી વિસ્મય પામી! ખુશીથી સાથે સાસરે આવી. પતિને દેવ સમજે છે. સમજે-જને? ગુણના આકર્ષણ ગજબના હોય છે. જીવનની કિંમત ગુણમાં છે. એક દિવસ આ ભાઈ જમવા બેઠા છે, પત્ની આગ્રહથી પીરસતી હતી; એમાં પૂર્વનો પ્રસંગ યાદ આવવાથી પતિને હસવું આવ્યું. આ હસવા પ્રત્યે છોકરાનું ધ્યાન ખેંચાયું. છોકરો કહે કે "બાપુજી! કદી નહી ને આજ આપ જમતાં કેમ હસ્યા?" બાપ કહે 'કાંઈ નહિ, અમસ્તુ.' છોકરે કહેવા માટે હઠ લીધી. તેથી સહજ ભાવે પુત્રને ભૂતકાળની વાત કરી કે "વખત વખતને માન છે. આજ તારી મા કેટલો બધો પ્રેમ રાખે છે. પણ એક વાર એણે મને કૂવામાં નાખી-દીધો હતો." બસ! થઈ રહ્યું. ભાઈએ ગંભીરતા ગુમાવી-

બાઈ રસોડામાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સજ્જડ અસહ્ય આઘાત લાગ્યો, અને ત્યાં જ હૃદય બંધ! કેવું મહાન નુકશાન! લૌકિક રીતે પત્ની ગુમાવી! લોકોત્તર દૃષ્ટિએ જોતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ! પોતે એમાં કેવુંક ખરાબ નિમિત્ત બન્યો! આમ તો યુવક ઘણી રીતે ગુણસંપન્ન હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં જો ગંભીરતા ગુમાવી, તો મહાવિકટ પરિણામ આવ્યું. સમજવું જોઈએ કે 'મારો મક્કમ મને ગંભીરતા અખંડ જાળવવી છે. જ્યાં સુધી છોકરામાં ખપતો હતો તો ચાલતું હતું. હવે પ્રૌઢ થયો. ભલે માતા પિતા જીવંત હોય પણ જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' માટે જવાબદારી સમજી બધી જ બાબતમાં પ્રૌઢ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો જોઈએ. ખાવામાં, પીવામાં, બેસવામાં, સુવામાં, બોલવા-ચાલવામાં, સર્વ વહેરવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની જોઈએ.

વૃદ્ધે નિવૃત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઇએ. કે 'મારે મરતી વખતે તદ્દન અલિપ્ત એટલે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત થઈને જવું છે. જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા દેવા. તેમજ અત્યંત ક્ષમાશીલ, અને નિર્લોભ થઈને જવું છે.' પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાનો ન હોય; તેમ ઘરમાં, કુટુંબમા, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને, તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય, તોય એથી અલગ રહે ઘરની બાબતમાં કાંઈ ધ્યાન ન રાખે; તેમજ ધંધાના નફા-નુકશાનની, લગ્ન-રંડાપાની, ઈત્યાદિ કોઇ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

ગંભીરતા ખોવામાં કેવા મહાનુકશાન ઉપજે છે. એક પ્રસંગ આવે છે. અનંતી ગુરુમાતાનો પ્રસંગ લેવાનો છે, તેથી આ સંક્ષેપમાં જુઓ.

ગંભીરતા ગુમાવવા પર દૃષ્ટાન્ત :—

એક યુવાન સ્નેહીઓના આગ્રહથી પોતાની નવપરિણીત-સ્ત્રીને સાસરે તેડવા જાય છે. સ્ત્રીને સાસરે જવું નહોતું, પણ માબાપે વળાવી એટલે શું થાય? ધણીની સાથે ચાલી તો ખરી, પણ લાગ જોઈને જંગલમાં ધણીને કૂવામાં નાખ્યો. પોતે ઘેર પાછી આવી કહે છે કે 'શુકન ખરાબ થવાથી મને પાછી મોકલી એ ગયા.' ત્યાં તો વાત પતી. પણ પણે ધણી સમજી ગયો-છતાં ભૂલ પોતાની જ જોવા લાગ્યો, 'એની અનિચ્છાએ લેવા ગયો તો આવું થયું. એ મારી જ ભૂલ.' કહો, કેવો ઉદાર! પાછો કેવો ગંભીર! પછી ત્યાં તો પુણ્યોદયે કોઈએ બહાર કાઢયો. ગયો ઘેર. કેટલાક સમય પછી ઘરના માણસોનો બહુ આગ્રહ થવાથી પાછો તેડવા માટે સાસરે ગયો. જાણે પૂર્વનું કાંઈ જાણતો નથી, એ રીતે ત્યાં વર્ત્યો. સ્ત્રી વિસ્મય પામી! ખુશીથી સાથે સાસરે આવી. પતિને દેવ સમજે છે. સમજે-જને? ગુણના આકર્ષણ ગજબના હોય છે. જીવનની કિંમત ગુણમાં છે. એક દિવસ આ ભાઈ જમવા બેઠા છે, પત્ની આગ્રહથી પીરસતી હતી; એમાં પૂર્વનો પ્રસંગ યાદ આવવાથી પતિને હસવું આવ્યું. આ હસવા પ્રત્યે છોકરાનું ધ્યાન ખેંચાયું. છોકરો કહે કે "બાપુજી! કદી નહી ને આજ આપ જમતાં કેમ હસ્યા?" બાપ કહે 'કાંઈ નહિ, અમસ્તુ.' છોકરે કહેવા માટે હઠ લીધી. તેથી સહજ ભાવે પુત્રને ભૂતકાળની વાત કરી કે "વખત વખતને માન છે. આજ તારી મા કેટલો બધો પ્રેમ રાખે છે. પણ એક વાર એણે મને કૂવામાં નાખી દીધો હતો." બસ! થઈ રહ્યું. ભાઈએ ગંભીરતા ગુમાવી-

બાઈ રસોડામાં હતી, તેણે આ સાંભળ્યું. સાંભળતાં સજ્જડ અસહ્ય આઘાત લાગ્યો, અને ત્યાં જ હૃદય બંધ! કેવું મહાન નુકશાન! લૌકિક રીતે પત્ની ગુમાવી! લોકોત્તર દૃષ્ટિએ જોતાં અસમાધિમાં રહેલી પત્નીની કેવી દુર્ગતિ! પોતે એમાં કેવુંક ખરાબ નિમિત્ત બન્યો! આમ તો યુવક ઘણી રીતે ગુણસંપન્ન હતો, ગંભીર પણ હતો; છતાં એકવારના પ્રસંગમાં જે ગંભીરતા ગુમાવી, તો મહાવિકટ પરિણામ આવ્યું. સમજવું જોઈએ કે 'મારે મક્કમ મને ગંભીરતા અખંડ જાળવવી છે. જ્યાં સુધી છોકરામાં ખપતો હતો તો ચાલતું હતું. હવે પ્રૌઢ થયો. ભલે માતા પિતા જીવંત હોય પણ જવાબદારી પોતાના ઉપર છે.' માટે જવાબદારી સમજી બધી જ બાબતમાં પ્રૌઢ માણસે આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચ રાખવો જોઈએ. ખાવામાં, પીવામાં, બેસવામાં, સુવામાં, બોલવા-ચાલવામાં, સર્વ વહેરવારમાં, ધીરતા, સંયમ અને સાવધાની જોઈએ.

વૃદ્ધે નિવૃત્ત દશામાં રહેવું જોઈએ. :- વૃદ્ધ અવસ્થામાં એવું ધ્યેય જોઈએ. કે 'મારે મરતી વખતે તદ્દન અલિપ્ત એટલે કે જગતથી સર્વથા નિવૃત થઈને જવું છે. જગતના કોઈ મમત્વ, કોઈ તૃષ્ણા, કોઈ આકર્ષણ નથી રહેવા દેવા. તેમજ અત્યંત ક્ષમાશીલ, અને નિર્લોભ થઈને જવું છે.' પછી ઘરમાં રહેવા છતાં કોઈ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાનો ન હોય; તેમ ઘરમાં, કુટુંબમા, નાતમાં વગેરે સ્થાને ગમે તે પ્રસંગો બને, તેની અસર પોતે લેવાની નહિ. આજ પણ કોઈ એવા આદર્શ પુરુષ છે કે પોતે ઘરનું કશું સાંભળે નહિ. ઘરમાં લગ્ન હોય, તોય એથી અલગ રહે ઘરની બાબતમાં કાંઈ ધ્યાન ન રાખે; તેમજ ધંધાના નફા-નુકશાનની, લગ્ન-રંડાપાની, ઈત્યાદિ કોઈ અસર મન પર ન લે એનાથી સર્વથા અલિપ્ત રહે,

જાણે પોતાને કાંઈ લાગતું નથી. ખરી રીતે આદર્શ એવો છે કે આઠ વર્ષની બાળવયે ચારિત્ર લઈ સંસારથી નિવૃત્ત થવું. બાકી છેવટે પાછલી વયે તો નિવૃત્ત લેવી જ જોઈએ. આતો બહુ મોહગ્રસ્તની અપેક્ષાએ વાત છે. બાકી પ્રૌઢ વય આવતાં જ નિવૃત્ત લેવાનો આર્યદેશમાં રિવાજ હતો. ત્યારે આજે એવા પણ જોવા મળે છે કે આંખે પુરું દેખાતું ન હોય, ઉમરે ભારે વૃદ્ધ હોય, છતાં 'દુકાને જઈ આવને જરા ટપાલ વાંચી આવું. છોકરાને સલાહ આપતો આવું,'–વગેરે મમતામાં અને અઢાર પાપસ્થાનકમાં હજીય રમ્યા કરે છે! એમાં વળી છોકરો ના પાડે તોય કામ કરે, એવા સંસારરસીયા હોય છે. આ બધી વયના જીવનો અંગેની વાત થઈ.

હવે બીજી અપેક્ષાએ જીવનો અંગે જુઓ

મિત્રોમાં પતિ–પત્ની જીવનમાં એવો આદર્શ હોવો જોઈએ કે પ્રેમ મોહના ઘરનો નહિ; પણ ધર્મના સહચારી–પણાનો જોઈએ. એટલે એક બીજાના આત્મહિતનું મુખ્ય ધ્યાન રાખવું ઘટે; પોતાની સ્વાર્થ લાલસા ખાતર સામાના આત્મહિતનું નુકશાન ન થવું જોઈએ. વાત્સલ્ય–સેવાભાવ વગેરે જે થાય તે બધું પરલોકમાં આત્મહિત થવાની મહાન શુભેચ્છાથી થાય, અને તેય આત્મહિતને અનુકુળ થાય, એ રીતે થવું જોઇએ. તેમ ભલે કુટુંબમાં આપણે મોટા હોઈએ તો પણ સેવા કરવાના કોડ અને ઉદ્યમ જોઈએ. ઘણાને સેવા લેવાનો આદર્શ હોય છે. 'કેમ બીજાઓ આપણી સેવા કરે,' એવી અભિલાષા વર્તે છે. ત્યારે ઉચ્ચ જીવનવાળાને એમ થાય કે "હું બીજાની સેવા કયારે કરૂં!"

આજ્ઞા ઝીલનાર અને આજ્ઞા કરનારના આદર્શ વિચારતાં એ વસ્તુ આવશે કે આજ્ઞાપાલકને આદર્શએ હોય કે 'મારે

આજ્ઞાંકિતતાની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચવાનું.' પછી એવું તેના માટે વિનય, મર્યાદા, નમ્રતા, ભક્તિ, બહુમાન વગેરે આદર્શ રૂપે કરવાના. આજ્ઞાંકિતપણારૂપી દેહના એ અલંકાર છે. અલંકાર વિના દેહ ન શોભે. શ્રી ગૌતમસ્વામી મહારાજ આદર્શ આજ્ઞાપાલક હતા. ત્યારે આજ્ઞા કરનારને તો વળી વિશેષ સાવધાન રહેવાનું કે આજ્ઞાકારકતાના આદર્શ પાછળ મોટી જવાબદારી છે. માટે હંમેશા સામાની સ્થિતિ જોઈને આજ્ઞા કરવી જોઈએ. સામાની શક્તિ ન હોય તથી વધુ ખેંચી ન શકતો હોય, પણ દાનત સાફ હોય તો તેના પ્રત્યે રહેમ નજર રાખવી જોઈએ. આજે તો હાથમાં સત્તા આવે તો ઓર્ડિનન્સ ઉપર ઓર્ડિનન્સ કાઢવા જોઈએ છે. પણ ખબર નથી કે એમ હુકમો કાઢવાથી કિંમત શું રહે? આજ્ઞા કરતાં પહેલાં બીજાની પરિસ્થિતિની દૃષ્ટિએ વિચાર કરવો જોઈએ.

(૧) 'સામાએ મારું સાચવ્યું કે નહિ' તે નહિ જોવાનું પણ ન સાચવી શકવામાં કારણભૂત તેની શું સ્થિતિ હતી' તે જોવાનું. પછી

(૨) એની એ સ્થિતિને વત્સલતા અને સહૃદયતાથી સુધારવાની તેમ

(૩) પ્રેમસહિષ્ણુતાને ખૂબ કેળવવાના. પોતાનું અપમાન કે નુકશાન ગમે તે થતું હોય, પણ સહનશીલતા અને સ્નેહાળતા નહિ ગુમાવવાની.

સંયુક્ત કુટુંબથી લોકમાં આબરૂ વધે છે, એક બીજાને હુંફ રહે છે, એક બીજાના ધર્મમાં સહાયક થવાય છે. પણ એ બધું તો ટકે કે જો આજ્ઞાકારક વડિલ સહન કરવામાં પાછી પાની ન કરે; અને કુટુંબીને અસમાધિ, દુર્ધ્યાન ન

[illegible]

[illegible]

આવો આદર્શ નોકરીમાં હોવો જોઈએ.

વસ્તુપાળની વફાદારી :—

નોકરનો આદર્શ પ્રાણાન્તે પણ નિમકહરામ નહિ બનવાનો, નિમકહલાલી ન ગુમાવવાનો જોઈએ. વસ્તુપાળ–તેજપાળ વીરધવલરાજાની મંત્રીપણાની નોકરીમાં હતા. તેજપાળની પત્ની અનુપમાદેવી એકવાર મુનિને વહોરાવતા હતાં, ત્યાં પાતરું બહારની બાજુએ ખરડાયું. તે અનુપમા પોતાની સાડીના પાલવથી લૂછી નાખે છે. મુનિ નિષેધ કરે છે ત્યારે અનુપમા કહે છે કે 'ભગવંત ! અરિહંત સરખા દેવ, આપ જેવા ગુરૂ, જૈન જેવો ધર્મ અને રાજા વીરધવળ સરખા સ્વામી મળ્યા હોય, ત્યાં શી કમીના હોય ? પાતરું કરતાં સાડી શી વિસાતમાં હતી ?' શું આ ? રાજા પ્રત્યે વફાદારી, રાજાની ગેરહાજરીમાંય એની કૃતજ્ઞતા માનવાની. એનું પરિણામ કેટલું બધું સુંદર ! રાજા વિરધવલ જોગાજોગ પરીક્ષા કરવા માટે સન્યાસીના વેશમાં ત્યાં આવી ઉભેલો. દુર્જનોએ તો એને એવું ભળાવ્યું હતું કે 'આ વસ્તુપાલ તમને એંઠા ભોજનનો થાળ મોકલે છે. એ નિમકહરામ છે...' પણ અહીં રાજાએ જુદું જ ભાળ્યું. એને થયું કે પરોક્ષમાં સ્વેચ્છાથી ગુણકદર કરતા હોય, એ વળી એવું નીચ કાર્ય કરે ? નહિ . એ તો મહાન વફાદાર છે. વફાદાર વફાદારી માટે અવસરે

બહુ ખામોશ ધરવી પડે છે. એક પ્રસંગ જુઓ.

વફાદારીના આદર્શ ઉપર મુનિમનું દૃષ્ટાન્ત :–

એક નગરમાં એક શેઠ પોતાના મુનિમને કહે કે 'જાઓ, દિલ્હી જઇ આટલો માલ વેચી આવો, ને આટલી ખરીદી કરી આવો એમાં જુવો, આટલા હીરા, આટલા માણેક, પના, નીલમ, મોતી આટલું આટલું અને આવું આવું ખાસ ખરીદી લાવવાનું છે.' મુનિમ તૈયાર થઈ ગયો. ગાડી આવી ગઈ. પાછા શેઠ ભલામન કરે છે 'જો જો હોં; આ હીરામાં છાંટ ન આવે, માણેક ઉંચી જાતનું લેવાનું છે, મોતી પાણીદાર અને મોટા જોઇએ....' મુનિમ કંટાળે છે, તોય શેઠનું લેકચર અટકતું નથી, પણ થાય શું ? શેઠ છે ને ? કેમ ટોકાય ? મુનિમ હવેલીસાંથી બહાર નીકળે છે, પાછળ શેઠ આવી કહે છે કે 'ધ્યાન રાખજો દિલ્હી ઠગપુરી છે, ક્યાંય ભોળપણ કરી ફસાતા નહિ; અને પેલા પન્ના તો બહુ તેજદાર લેવાના. બાકી હીરામાં ખુબ ખ્યાલ રાખવાનો છે. ન સમજ પડે તો ચાર ઠેકાણે ચોકસાઈ કરાવજો...' શી શેઠની અસ્ખલિત વાગ્ધારા ! માણસ સ્વાર્થના કાર્યમાં કેટલો પાવરધો હોય છે! કેટકેટલી ચીવટ–ચોકસાઈ રાખે છે. શેઠને એમ છે કે 'હું આદર્શ ચીવટવાળો થાઉં.' પછી કેમ ચીવટ ન રાખે? ત્યારે જૈનને જો આદર્શસાધક બનવાના કોડ હોય તો ભારે ચીવટ રહે, અને ભારે ચોકસાઈભર્યા પ્રયત્ન કરે. વાંધાજ આદર્શ ઘડવાના છે; સાચો સ્વાર્થ સમજવાના જ વાંધા છે. સમજો, અહીં જ સમજી લ્યો આપણા આત્માનો સાચો સ્વાર્થ; ઘડી લ્યો ઉચ્ચ આદર્શો. મોંઘેરા માનવ કાળમાં એ કાર્ય કરવું સુકર છે. પછી બીજા ભવની અંધારી રાતે કશું નહિ બની શકે.

મુનિમનો ધડાકો :– મુનિમની ગાડી ચાલુ થવા સુધી

[illegible]

[illegible]

[illegible] શિખામણ [illegible]

[illegible]

[illegible] શિખામણ [illegible]

એમ [illegible] નુકસાન [illegible]

શિખામણ દેવાની આ ભાવનામાં [illegible] શેઠે સામાની અક્કલ પર [illegible] જોઈએ, તો એને સમજીને કોઈ પણ જવાબદારી આપીને સોંપવા જોઈએ તો એને આપવું તે એમ જ વાળે કે 'એને મારી મદદ શિખામણ વિના એ કાર્ય નહિ કરી શકે' તો તો જવાબદારીનું કાર્ય સોંપવામાં જોખમ છે. કેમકે તે સંયોગ જુદા જ નીકળ્યા, તો એ અણુ 'સોના એકરો સાઠ' નહિ પણ 'સોના સાઠ' કરશે.

શેઠની ક્રૂરતા : ગુસ્સો કેવું ભાન ભૂલાવે છે ! :–

મુનિમ બોલીને તો ગયો; પણ શેઠને એના એ વચન પર બહુ ગુસ્સો ચઢયો. મનને થયું કે 'આ મુનિમ આવો ઉદ્ધત ! આવો નાદાન ? મારૂં આવું અપમાન કરે ? શું મેં બધી શિખામણ આપી તે એની આગળ ઘાસ કાપ્યું ? એ મૂર્ખ એટલું ય ન જોયું કે પોતે કોણ અને શેઠ કોણ ? બે બદામનો

બોલ, વેશ્યાના બોલ, કપટીના બોલ બહુ સારા દેખાય છે પણ એના પર તોલ બાંધનારા ખુવાર થાય છે. ત્યારે વડિલોના બોલ કડવા દેખાય છે, પણ જો એ કડવા વચન પર ગુસ્સે થવાય તો ખતમ ! હિત સમજી શકાય નહિ. આપણે તો સામાના કાર્ય જોવા, કાર્ય દુશ્મનના કરે છે કે મિત્રના ! કાર્ય વફાદારીના કરે છે કે વિશ્વાસઘાતીના ?

શેઠની નજર કયાં ગઈ? પૂર્વે વિચારવું સસ્તું છે. પછીનું કુપરિણામ મોંઘુ છે :- ગુસ્સે થયેલા શેઠે વિચાર કર્યો કે 'હું અને એક એવી વસ્તુ મોકલું કે ત બાદશાહને એ ભેટ આપવા જાય, અને એથી બાદશાહ ગુસ્સે ભરાઈ એને ફટકા લગાવરાવે અથવા જેલમાં ખોસી ઘાલે. ત્યારે વસ્તુ પણ એવી જોઈએ કે મુનિમને જે ભેટ આપવા જવાનું મન થાય. નહિતર તો એ ભેટ જ આપવા જાય શાનો!' શેઠ એને આવી સજા સુધી પહોંચાડવા તૈયાર થઈ ગયા આમાં મુનિમની પણ કસૂર છે. અકળાઈને કે અભિમાનમ તણાઈને કાંઈ આડું અવળું બોલી-બાફી નાંખતાં પહેલાં જર વિચાર કરવાની જરૂર છે કે હું આ કોની આગળ બોલું છું અને શું બોલું છું ? કદાચ એનું કેવુંક ખરાબ પરિણા આવે ! એમ બોલી નાંખવામાં તો અનેક અનર્થો નીપજ્યાન અપાર દૃષ્ટાંતો જોવા મળે છે. બોલોને બોલવા પૂર્વે તોલવ જોઈએ. માણસ મહાન બને છે તે બોલતાં પહેલાં બોલ તોલવાની આવડત ઉપર. બોલતાં ભાન ન રહે તો તો પોતાનુ બીજું બધુંય સારું એ ઉતાવળીયા હલકા બોલની નીચે એવુ ઢંકાઈ જાય છે કે જશને બદલે અપજશ મળે છે, લાભ બદલે નુકશાની થાય છે. ભૂલશો નહિ કે બોલતાં પહેલાં થોડુ વિચારી લેવાનું સસ્તું છે, ત્યારે બોલી નાંખવાની ઉતાવળ મહામોંઘી છે. એની પાછળ પશ્ચાત્તાપ અને નુકશાનીના નાણ

ચૂકવવા પડે.

શેઠનો નુસ્ખો : બનાવટી બિલાડી :- શેઠે ભેટ માટે મખમલની બિલાડી બરાબર દેખાવડી, જોતાં દિલ ઠરે બિલાડી તૈયાર કરાવી એક અજાણ્યા માણસને આપી, ા પાસે મોકલી કહેવરાવ્યું કે 'એક થાળમાં ઝવેરાત આ બિલાડી મૂકી બાદશાહને ભેટ કરજો.' માણસ તો ાવે લઈને ઉપડયો. દિલ્હી જઈને મુનિમને તે આપી, સંદેશો કહ્યો. મુનિમને પણ જોતાં આશ્ચર્ય થયું કે ાત તો ઠીક. પણ બિલાડી ભેટ ? હોય, બિલાડી છે તો ચાલો બાદશાહના લડકાને રમવા ચાલશે કે કયાંક શોભા ચાલશે. ગમે તેમ, પણ આપણે તો માલિકનો હુકમ ાવો.' નોકરના આદર્શને બરાબર સાચવનારો એ છે.

શેઠના સંદેશા મુજબ મુનિમે થાળમાં ઝવેરાત સાથે ડી બાદશાહની આગળ ભેટ કરી. પોતાની ઓળખ આપી; સલામ ભરી. જતાં જતાં પોતાનું દિલ્હીનું સરનામું આપ્યું. ા માટે કે બાદશાહના મનમાં આવે અને કાંઈ ઝવેરાત ડવું હોય તો ઝટ પોતાને બોલાવે. ત્યારે બાદશાહની દીમાં લાભનું પૂછવું જ શું ? કહો મુનિમ કેવો ભોળો પણ એને કયાં ખબર છે કે આ તારું જ આપેલું સર- તને જ ખતરનાક નીવડશે. આ જગતની પ્રવૃત્તિઓ કે ર્યોના કાંઈ ભરોસા છે કે એ સારા જ નીવડશે ? ઉદ્દેશ કાંઇ અને નીવડે બીજું જ! માટે જ જ્ઞાનીઓ એના ઉપર વિશ્વાસ ાની ના પાડે છે. એના ધોરણે ચાલવાની મનાઈ કરેછે. મુનિમ ેટ કરી બાદશાહના મુખની પ્રસન્નતા જોઈ ખુશી થતો થતો મે આવ્યો. એ હવે આશામાં તણાય છે કે સંભવ છે શાહ ઝવેરાતની ખરીદી માટે બોલાવે. એમાં વળી થોડી

વાર પછી બાદશાહના સિપાઈ નામ લેતા મુનિમના મુકામે આવ્યા. ઝરુખામાં બેઠેલો મુનિમ તો ખુશી ખુશી થઈ ગયો. 'વાહ! ચાલો ઠીક થયું આશા ફળી.' ત્યારે શું ખરેખર આશા ફળી? ના રે ના, એ તો સિપાઈઓ નીચેથી જ ગુસ્સાથી લાલચોળ થઈને મુનિમને ધમકાવવા લાગ્યા. 'બેવકૂફ! એસા કામ કરતા હય? ઉઠ અબ તેરા મોત આ ચૂકા હૈ. નામદારકા હુકમ હૈ, તુઝે માર ડાલના.' મુનિમ તો ગભરાઈ જ ગયો! એકવાર તો એના હોશકોશ જ ઉડી ગયા! મોતનું નામ સાંભળીને ઉડી જ જાયને? પણ હિંમત ભેગી કરી પૂછે છે, 'પણ છે શું?' પેલા ધમધમે છે 'ક્યા પૂછતા હૈ? જગતકે બાદશાહ કો દરબાર કે બિચ બિલાડી મેં બાલ ભેટ કરનેકા કામ, કાળા કામ કીયા હૈ? ઉઠ, ચલ અબ તેરે કો માર દેનેકા હૈ.'' વાત એમ બની હતી કે મુનિમના ગયા પછી પછી બાદશાહને કૌતુક થયું તે બનાવટી બિલાડીનું મસ્તક ખોલ્યું. ત્યાં તો એમાં ઢાંકીને ભરેલા માણસના માથાના કાળા વાળ બહાર નીકળી આવ્યા. થાળમાં વાળ વાળ થઈ ગયા. ભરી દરબારમાં આ બનાવથી બાદશાહને શરમાવા જેવું લાગ્યું. તેથી તરત જ હુકમ કર્યો કે 'જાઓ, એ મુનિમને મારી નાખો.' એટલે સિપાઈઓ દોડતા આવ્યા.

આરે રે! મુનિમની ચતુરાઈ :— [illegible]

ાલાડો ભેટ કરવા મોકલી આપીxxxx આવેશ. બહુ ભૂંડી
જ છે આવેશમાં તણાઈ જવાથી મહ નુકશાન નીપજે છે.

ક્રોધના આવેશમાં શ્રેણિકે ચેલણાને અસતી જાણી એના
હેલને બાળી નાખવાનું અભયકુમારને કહ્યા પછી પ્રભુ પાસેથી
ને મહાસતી જાણ્યાથી ભારે પસ્તાવે, અને દોડાદોડ કરવી પડી!

ત્યારે કોણિકને માનના આવેશથી પિતા શ્રેણિકને જેલમાં
ર્યા પછી, પિતાનો આપઘાત દેખી ભારે પશ્ચાતાપ થયો!

લોભનાં આવેશમાં ચક્રવર્તી સુભૂમે લવણસમુદ્રમાં
ાન, પરિવાર અને પોતાના પ્રાણ પણ ખોયા!

માયાના આવેશના આક્ષેપ કરવાથી ધર્મી એવી પણ
જાઈને પરભવે દુ:શીલતા ચોરીના ભયંકર આળ આવ્યા!

નહિ માનતી સીતાને છેવટે પાછી સોંપવાનાય ઇરાદાવાળા
નેલા રાવણને ખુમારીના આવેશે બીજા દિવસના કરેલા
ધે ખતમ કરી નાંખ્યો.

કૌતુકના આવેશથી કુમકુમવાળા હાથે ઉપાડેલા ઇંડાનો
ર્ણ પલટાઈ ગયો, મોરલી શોક કરવા લાગી. પરિણામે જે
ાપ બંધાયું તેથી રુકમણીને પુત્રરત્ન પ્રદ્યુમ્નનો સોળ વરસનો
યોગ થયો.

ત્યારે કામના આવેશમાં ઈલાચીપુત્ર, ચિલાતીપુત્ર,
રહનેમિ, સિંહગુફાવાળા મુનિ વગેરે પસ્તાયાના અનેક દાખલા
. તેમ શ્રીરાજા કુકમિ, બ્રહ્મદત્ત ચક્રી વગેરેના નરકાદિ
:ખના પરિણામ પ્રસિદ્ધ છે.

માટે જ કામ, ક્રોધ, લોભ વગેરે કોઈમાંય આવેશ રાખવા
ેવા નથી, કે આવેશથી આંધળીયું કરવાની જરૂર નહિ;
ેમાં ડહાપણ નહિ, કલ્યાણ નહિ. *-*

મુનિમ કળી ગયો. 'જરૂર બાદશાહે બિલાડાને ખુલ્લો કર્યો હશે. એમાંથી વાળ નીકળ્યા હશે.' ત્યારે શેઠને આવું મોકલવાનું કારણ શું એ પણ એના મનમાં આવી ગયું- 'ખેર, હવે ફિકર નહિ. શેઠે તો મને શિક્ષા કરવા માટે આટલી હદ સુધી તાકડો રચ્યો છે, પણ મારાથી એવું ન કરાય કે જેથી શેઠને હાનિ પહોંચે. આમેય મેં કહ્યું તો છે જ કે શેઠની શિખામણ ઝાંપા સુધી; તેથી ઝાંપા બહાર મારી અક્કલ કામે લગાડવી જ જોઈએ. તે એવી લગાઉં કે શેઠ પ્રત્યેનો મારો વફાદારીનો આદર્શ અભગ્ન-અખંડિત રહે.'

આ બધો વિચાર કરી મુનિમ તે સિપાઈઓને હસીને કહે છે કે 'યું જી ઐસે મરનેકો તો હમ તૈયાર હૈ.' મુનિમને લઈ ચાલ્યા. પૂછે છે 'બોલ તેરી છેલ્લી ઈચ્છા ક્યા હ?' મુનિમ કહે છે, 'વહ બાલ હમેરી છાતી પર રખ કરકે મરના હૈ ઐસા બન સકે? તબ તો જલદી મરનેકી હમેરી ઇચ્છા હૈ ચલો અબ દેરી મત કરો.'

સિપાઈઓ આ જોઈ જરા આશ્ચર્ય પામી ગયા. વધસ્થાને એને લઈ જાય છે. પણ એમ થયું કે 'આ તે કેવો માણસ બચવાનો જરાય પ્રયત્ન કે વિચાર પણ નથી કરતો અને ઉપરથી કહે છે કે મારે વહેલા મરવું છે. હશે, એને મારવા પહેલાં એની ઈચ્છા પૂરી કરો.' તેથી એક સિપાઈ ગયો બાદશાહ પાસે, અને વાત કરી. બાદશાહને પણ કૌતુક થયું એટલે મુનિમને ત્યાં બોલાવી મંગાવ્યો અને એનું કારણ પૂછ્યું.

મુનિમ કહે છે, 'અબ જહાંપનાહ, માફ કીજીયે. ખુલાસા કરનેમેં હમકો એક બડા લાભ જો મીલતા હે, વહ ચલા જાયગા. અબ તો વહ બાલ દીજીએ, ઔર આપકી આજ્ઞા અખંડિત રહને દીજીએ.'

ક્યાંય બહાર ગયો હોય તો 'પોતે રાત્રે નથી ખાતો,' એવું ત્યાં બીજાના ઘેર પણ કહેવાનું ન હોય. 'જૈન એટલે રાત્રે ન જ ખાય,' એવું બીજાઓ પણ સમજી જ જતા. આજે તો રાત્રે ખાવાનો મેનીયા ચાલી પડયો છે! પાછી એની અફસોસી ચાલી ગઈ છે! તેથી હવે સંસ્કારી જૈનને બીજા જૈનને ઘેર ગયો હોય તો આગળથી કહેવું પડે છે કે 'હું રાત્રે નથી જમતો.' વિચારવું જોઇએ છે કે આટલું ન પાળે તો જૈનતત્વના મોટા આદર્શ ક્યાં સચવાશે ? આદર્શ તો ત્યાં સુધીનો રાખવાનો છે કે "**મારૂં ચાલે ત્યાં સુધી મારા મન, વચન, ને કાયા દેવને સમર્પિત કરી દઉં. જો હું ગુરુનો ભક્ત છું તો મારૂં ચાલે ત્યાં સુધી મારા આત્મામાં તેમને ઓઠવી દઉં. જો જૈન ધર્મને હું અમૂલ્ય સમજું છું, તો મારા વાણી, વિચાર અને વર્તાવ એકલા ધર્મમય થઇ જાય, એવું કરૂં.**" દેવગુરુધર્મ જેવા તેવા નથી, ગુણે જગતમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ છે, ઉપકાર દૃષ્ટિએ અનંત ઉપકાર કરનારા છે. એવા ગુણનિધિ અને ઉપકારી દેવગુરુધર્મ પ્રાપ્ત થવા એ અનંત પુણ્યોદયની નિશાનિ છે. જ્યાં એ ઉંચા ખ્યાલ નથી, જ્યાં અમાં એકમેક થઈ જવાના પવિત્ર ઉંચા આદર્શ નથી, ત્યાં બેદરકારી. ઉઠાઉગિરી, દેવાળીયાપણું અને માયકાંગલાપણું હોય એમાં શી નવઈ?

ઉચ્ચ આદર્શો ચુકવા ન જોઈએ : આદર્શ આત્માઓ બરાબર યાદ રાખી લો કે જેટલા પ્રમાણમાં આદર્શ પવિત્ર અને ઉચ્ચા, તેટલું જીવન સુંદર અને પુરુષાર્થ ધગશવાળો. દુનિયામાં ખાવા-પીવાનું મળે, વટ-આબરૂ મળે, તે મોટી વાત નથી; તે તો હલકા જીવનેય મળે છે. પાછી તે નસીબ પ્રમાણે જ મળનારી વસ્તુ છે. તો આપણે પવિત્ર આદર્શ ચુકવવા ન જોઈએ.

અવંતીસુકુમાલનું ભવ્ય કથાનક :—

અવંતીસુકુમાલ ઉજ્જયિની નગરીમાં રહે છે. મહા શ્રીમંતનો પુત્ર છે. ભદ્રામાતાના લાડીલા છે. મહા રૂપવાન છે. પાછી રૂપરૂપના અંબાર સમી બત્રીસ દેવાંગના તુલ્ય રમણીઓને એ પરણ્યો છે. સોવનવર્ણી, શશીવદની ને મૃગનયના એવી એ કોમલ અંગનાઓ એને સ્વર્ગીય આનંદ આપી રહી છે. ગગનચુંબી દેવવિમાન જેવા સહેજ ઝગમગતા વિશાલ મહેલોમાં વસતા એ અવંતીસુકુમાલ નવયૌવન, નવીન યુવતીઓ, સુકોમળ વિષયો, અને લચાણવતી પુષ્પ સામગ્રીના રંગરાગમાં એવા એકાન્તે લીન છે કે જગત-પ્રસિદ્ધ અને નિત્ય પરિચિત એવો સૂર્ય પણ ક્યાં ઉગે છે, ક્યાં આથમે છે, એનાય ખ્યાલથી રહિત છે. બધો વ્યવહાર માતા સંભાળે છે. પોતે તો ભોગમસ્ત છે. શું સમજ્યા? આજ જીવનમાં ભર યુવાવસ્થામાં ચારિત્ર લઈ જે ઘોર મરણાંત ઉપસર્ગ સહન કરનાર છે, એ કઈ સ્થિતિમાંથી નીકળીને?

દુનિયાની ચિન્તાકારક જંજાળવાળી નહિ, પણ એકમાત્ર ભોગી જીવનની ભોગવિલાસ [illegible] સ્થિતિમાંથી નીકળીને [illegible] છે આ? ના, છતાં ઉચ્ચ આદર્શ [illegible] નથી, [illegible] પણ [illegible] [illegible] છે. [illegible] ? [illegible] જીવનના ઉચ્ચ આદર્શ [illegible].

[illegible]

શા માટે ભૂલવું ? જીવનના આદર્શ એવા બાંધી દીધેલા છે કે શકય એવા આત્મિક લાભ કમાયે રાખવા.

સ્વાધ્યાયમાં નલિનીગુલ્મ વિમાનનું વર્ણન :— મુનિઓ પાછા આવ્યા; વંદન કરી હકીકત કહી; તેથી આચાર્ય ભગવંત ત્યાં પધાર્યા. સાંજે પ્રતિક્રમણ કરી પોરિસીમાં સ્વાધ્યાય કરે છે. કોણ કરે છે ? શાસ્ત્ર પારંગામી આચાર્ય ભગવંત ! આપણે ? જીવનના કર્તવ્ય પિછાણો. સ્વાધ્યાયમાં નલિનીગુલ્મ વિમાનનું વર્ણન આવે છે. કેમ જાણે આ સ્વાધ્યાયના સુંદર સરોદ અવંતીને સંભળાવી જાગ્રત કરવા માટે ન હોય ! બન્યું પણ એવું. આ બાજુ અવંતી સુકુમાલ હવેલીના ઉંચા સાતમે માળે ગૌરવર્ણના ગુલાબી ગોરીઓ સાથે આનંદવિલાસ કરી રહ્યો છે. ત્યાં આચાર્ય મહારાજના સ્વાધ્યાયના શબ્દ તેના કાનમાં પડયા. જાણે એવો જાદુ થયો કે એક એક અક્ષર સાંભળતા જાય છે; ચિત્ત પરોવીને સાંભળે છે, ત્યાં તેમને લાગ્યું કે 'કોઈ મુકામનું વર્ણન થાય છે. જાણે તે મુકામમાં હું હમણાં જ રહી આવ્યો છું. કેમકે આ જે સંભળાઈ રહ્યું છે તેમાં વર્ણવાતા સુખોમાંના દરેકનો મેં અનુભવ કર્યો હોય એવું લાગે છે. ત્યારે કયાં મેં એ જોયું ?'

પૂર્વ ભવનું સ્મરણ : કુમાર ક્ષણભર તો પોતાના ચાલુ ભોગ-વિલાસમાંથી મન ઉઠાવી લે છે. વાત પણ ખરી. ચિત્ત જો અહીં ચોંટેલું હોય તો ખાસ સ્મરણ જે કરવું હોય તે બરાબર થાય નહિ. તેમ ચિત્ત રખડતું હોય તોય ખાસ યાદગીરી ન બની શકે. આણે તો વર્તમાન સુખોમાંથી ચિત્તને ઉઠાવી મુનિ મહારાજના શબ્દ ઉપર એકાગ્ર કર્યું. એમાં નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં કેવી રીતે રત્નમય દિવાલો, રત્નના , સિંહાસનો વગેરેની શોભા. કેવી અદ્ભુત પ્રકારની.

મહારાજ પાસે પૂછવા જાય કે

માણસને પૂર્વના ગુણનું સ્મરણ ન વિમાનમાં હતો જે કે. હાલ પણ આનંદમગ્ન હતો. અને શોકમગ્ન થયો. કારણ? કારણ એટલું કે પૂર્વનું અદ્ભુત સુખ યાદ આવ્યું. ત્યારે સુખની પાંદડી જેવી આવી એ જ કે વર્તની સારી નહિ પણ નરકની સ્થિતિ યાદ રાખવી. વર્તમાનમાં કેટલાય જીવોની કેવી મહા કપરી સ્થિતિ નથી? તેને નજર સામે રાખવી. આને એમ થાય છે કે "આ હું ક્યાં ભૂલો પડી ગયો?" સ્ત્રીઓને આશ્ચર્ય તો થયું હશે કે "એકાએક આ ચિંતા શી?" પરંતુ કાંઈપણ વાતવિચાર થાય એ પહેલાં તો કુમાર નીચે ઉતરીને ગયો સૂરિ મહારાજ પાસે. નમસ્કાર કરીને કહે છે, "પ્રભુ! હું ભદ્રા માતાનો પુત્ર છું. આપને હાથ જોડીને એક પ્રશ્ન પૂછું છું કે નલિનીગુલ્મ વિમાનના આપ જે આ વર્ણન કરો છો તેની આપને શી રીતે જાણકારી થઈ? આપ ક્યાં જોઈ આવ્યા? જેવું વર્ણન આપ કરો છો તેવું મને પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, કેમકે ગયા ભવમાં હું ત્યાં જન્મ્યો હતો. ત્યારે આપને પણ શું એમ જ છે?" જાણે એના મનથી એમ હશે કે મારી જેમ આ પણ ત્યાંથી આવ્યા હોય અને એમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું હોય

...ને એટલું ઓછું. એય જેવું હોય તેવું વર્ણવાય એમાં નથી." શ્રી સર્વજ્ઞપ્રભુના શાસનની આ બલિહારી છે ...ત્યક્ષ અવધિજ્ઞાન જેવા મહાજ્ઞાનથી જેવું દેખાય તેવું શાસ્ત્રોથી જાણવા મળે. અવંતીસુકુમાલ કહે છે, "ભગવંત! ...સુખ સાંભળ્યાં પછી અહીંના સુખ તો સાવ તુચ્છ લાગે છે. ...ટલા દિવસ હું માનતો હતો કે મને અહીં બહુ ઉંચા સુખ ...ળ્યા છે. જગતમાં મારા જેવો કોઈ સુખી નથી. પણ આ વિમાનના દિવ્યસુખ જોયા પછી તો લાગે છે કે ક્યાં મેરુ અને ક્યાં સરસવ! ક્યાં શેરડીની સાકર અને ક્યાં ખાખરાનું ...વંત! હવે પ્રભુ! અહીંના સુખ ફીક્કા લાગે છે. હવે તો ...એવાં સુખ કેમ મળે એનો માર્ગ બતાવો."

જુઓ કે અહિં નિયાણું નથી :- અહીં ખાસ એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે અવંતી સુકુમાલ નિયાણું નથી ...કરતા. તેમ પછી નિયાણું કરતાય નથી, કેમકે જો નિયાણું કર્યું હોત તો સંસારમાં ભલે એકવાર સુખ મળ્યું; પણ પછી તો એમને ભયંકર દુર્ગતિ જેવું કેટલાય ભવો ભટકવાનું રહેત. એમનું એવું નથી. અત્યારે એ નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં છે, પણ તે પછી એમની દુર્ગતિ નથી થવાની. એ સૂચવે છે કે આમને એટલું જ છે કે આ મનુષ્યજીવન કચરાપટ્ટી–સુખોમાં એમ જ ગુમાવી દેવું એ વ્યાજબી નથી. એના બદલે સારી સાધનામાં લાગી જવું ઉત્તમ છે. આપણે એ સમજવાનું છે કે પરિણામે શું છે? દેવલોકમાંય ઘોર પાપબુદ્ધિ નથી. નિયાણું કરીને ચક્રવર્તી વાસુદેવ વગેરેના સુખ લેનાર જીવોને તો ભયંકર પાપબુદ્ધિ થાય છે. જેથી એ નરકમાં સીધાવે છે. આ તો નિકટમાં મોક્ષ લેવાના છે. તો તેના હૃદયમાં મોહ... વાસના કેવી હોય અને ધર્મનો પ્રેમ કેવો હોય; એ વિચાર... જેવું છે. હજી અહીં ગુરુ મહારાજ શું સમજાવે છે, ...

[illegible]

[illegible] ને [illegible] માં [illegible] કે પછી [illegible] ? તો તો એવું [illegible] જીવને તો શાસ્ત્ર [illegible] જેમ જાણે. એ [illegible] હવે અહીંનું સુખ [illegible] લાગી સંયમ [illegible] છે ખરું ? એટલું સમજજો કે તમારાથી આજને આજ તમારા સુખ તજવાનું ન બની શકે, એ સંભવિત છે, પરંતુ જો આ સુખ વસ્તુ સ્થિતિએ વિચારતાં તુચ્છ અને અપમાનજનક છે, એમ હાડોહાડ લાગી જાય તો પછી એની પાછળ કારમા પાપ અને ભયંકર દુર્ધ્યાન નહિ કરો. આજે કેમ પાપનો ડરજ ચાલી ગયો છે, અને શા માટે ઘોર પાપ આચરાઈ રહ્યા છે ? કહો કે આ જીવનના સુખ અપમાનકારક નહિ પણ સન્માન-કારક લાગ્યા છે ! આ સુખ તુચ્છ અને અળખામણા નહિ. પણ માલદાર અને વહાલાં લાગ્યા છે ! તેથી જ પાપના તાંડવ રચાય છે. લોકો જેને સારા સારા અને કેળવાયેલા તરીકે માને છે એના જીવનમાં લક્ષ્મીની લોલુપતા, કામની લંપટતા તથા અનીતિ, અસત્ય, ઘમંડ ઈર્ષ્યા વગેરે મહા દુર્ગુણો વિલસી રહ્યા છે. એની પાછળ દારુણ દુષ્કૃત્યો આચર-વામાં આવે છે. એ બધું ગટરીયા માનવ-સુખને તુચ્છ અને

માનકારક ન સમજવાને લીધે છે.

જેટલી સિદ્ધિ મોટી એટલું દુઃખ મોટું :—અવંતી-
કુમાર તો આ સુખમાં અકળાઈ ઉઠ્યો છે, માટે એને છોડી
ારિત્ર લેવા તૈયાર થાય છે કોણ ? જેનામાં અદ્ભુત રૂપ
ને લાવણ્ય છે, જાણે સાક્ષાત્ દેવકુમાર ઉતરી ન આવ્યો
ાય ! આવા એને જે દીક્ષા જોઈએ છે, એ શું વસ્તુ છે ?
દુષ્કર પંચાચાર, કઠોર મહાવ્રતો, ઘોર પરિષહ અને ઉપ-
સર્ગના પાલન. એટલે ? માથે મેરુનો ભાર ઉપાડવા જેવું
છે.. મહાસાગરને તરી જવાનું છે. એજ વસ્તુ આચાર્ય
ભગવાન સમજાવે છે. 'મહાનુભાવ ! સંયમ પાળવું એ તો
મીણના દાંતે લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું છે, અગ્નિ પર
ચાલવા જેવું છે.' પણ કુમાર કેવો જવાબ આપે છે, એ
જુઓ.

"કુમાર કહે પ્રભુ ! સાંભળો
દુઃખ વિણ સુખ કેમ થાય. હે ગુરુજી
અલ્પદુઃખે બહુ સુખ હુવે,
તે તો દુઃખ ન ગણાય, ગુરુજી
સંયમથી સુખ પામીએ.

હે ગુરુજી દુઃખ વિના સુખ ક્યાં મળે છે? અમારા સંસાર
પણ આ રોજની વસ્તુ છે. ગરમીનું દુઃખ વેઠાય તો ર
મળે છે. જો ખેડૂતને ભવિષ્યના સારા પાકનાં સુખ જોઈએ
છે. તો ખેતીના થોડાંક કષ્ટો સહન કરવા પડે છે.'

ગુરુજી કહે છે, 'પણ કુમાર ! આ કષ્ટ થોડા નથી. કર્મ
હણવા મહાન સુભટ બનવું જોઈએ છે, ઘોર તપસ્યા
આદરવી જોઈએ છે.'

કુમાર કહે છે, 'ગુરુજી ! શૂરવીર યોદ્ધો તો રણભૂમિમાં
શથી દોડે છે. એને ઘા કે મૃત્યુનો ભય નથી. તેમ હું

પણ આપની કૃપાથી સંયમભાર ઉપાડી કર્મ ખપાવીશ, અને ભવસાગર તરી મોક્ષ પામીશ.'

મોક્ષ માટે ક્ષત્રિયની જેમ કર્મશત્રુ સામે જંગ : ક્ષત્રિય જીવનના આદર્શમાં જેમ શત્રુ સામેના યુદ્ધમાં મરી ફીટવા સુધીના કષ્ટ ઉઠાવવાના તેમ અહીં અવંતીસુકુમાળ હવે માનવજીવનના આદર્શમાં કર્મશત્રુ સામે જંગ મચાવી ભવ પાર પહોંચી જવા માટે ચારિત્રના ઘોર કષ્ટ પણ ઉઠાવવા તૈયાર થઈ ગયો. સંસારમાં કોણ જકડી રાખે છે ? આ આદર્શનો અભાવ. આદર્શ નક્કી થઈ જાય તો તો સાચું સત્ત્વ, સાચો પુરુષાર્થ જાગ્યા વિના રહે નહિ. સમજી રાખો કે આપણામાં શક્તિની ખામી નથી, પણ વિવેક, ધગશ અને શ્રદ્ધાબળની ખામી છે. એ ખામી દૂર કરો.

નિયાણું કેમ નહિ ? :– અહીં એ ખાસ જોવાનું છે કે કુમાર જે કહે છે કે 'કર્મ ખપાવું સદ્‌ગુરુ ! પામું ભવજળ પાર.' તે સૂચવે છે કે એને દેવલોકના સુખની લાલસા નથી. જો કે પોતે પહેલી માંગણી એ કરી હતી પણ પછીથી ગુરુ-મહારાજે સમજાવ્યું એટલે હવે આ આદર્શ ઘડી દીધો કે 'સર્વ કર્મનો નાશ કરી સંસારસાગરને પેલે પાર પહોંચી જાઉં.' તેથી આ નિયાણું કરવાની સ્થિતિ ન ગણાય, તેમ એનું સંયમ એ ગરલક્રિયા નથી.

ગુરુજીને કુમાર કહે છે :

"મુજને દીઠાં નવિ ગમે રે, ઋદ્ધિ રમણી એ રાજ,
મુનિસર ! માહરે વ્રત શું કાજ.
સાચાં કરી જાણ્યાં હતાં રે કાયા સાડુ સુખ એહ;
જ્ઞાન નયણ પ્રગટ્યાં હવે રે, હવે હું છાડીશ તેહ ..

સંસારસુખ કાચાં અને રુધિર જેવાં! :– હે ભગવંત! વલોક જોયા પછી આ સંપત્તિ, આ સ્ત્રીઓ, આ ઠકુરાઈ હવે વાય ગમતાં નથી. એટલાં બધાં એ હલકાં લાગે છે, કુચા વા લાગે છે. કયાં મીઠી શેરડીના તૈયાર કરેલી ગંડેરીના કઠા! અને કયાં મોંમાં ચાવી રસ ચૂસી લઈ ફેંકી દીધેલા ચા! મેં તો આ બધા સુખ સાચાં શ્રેષ્ઠ સુખ કરીને માન્યા તા. પણ હવે એ સઘળાં સંસારસુખ કાચી સેકંડ ઉપડી ય એવા કાચાં લાગે છે; અને પાછા રુધિર જેવાં લાગે છે! માં કાંઈજ માલ નથી, એ જોવા માટે મારી જ્ઞાનચક્ષુ ખુલી ઈ છે. ગુરુજી! દેખતો થયા પછી આંધળાનો વહેવાર કોણ રે? કાચા રુધિરના સુખમાં લેપાઈ પડયા રહેવું એ અંધનો વેવાર છે. હું તો હવે એ ત્યજીશ. આ સુખોને આમેય કર્મ જાયે તો છે જ. તો હવે દેખતા એવા મને કર્મ શું જાવવું હતું, હું જ પોતે આ સુખોને ત્યજીશ. પણ પ્રભુ ક અરજ કરું છું કે દુષ્કર ચારિત્ર અને મહાવ્રતોનો ભાર ર્ઘકાળ સુધી સહન કરવાનું મારું ગજું નથી. હું તો ારિત્ર લઈને સીધું અનશન કરવા ઇચ્છું છું, જેથી કષ્ટ લ્પકાળના જ વેઠવા રહે.'

ચારિત્ર સહેલું કરવાની એ ચાવી :– કુમારને આ ાનવભવના એવા ઉંચા મૂલ્ય સમજાઈ ગયા કે આ કોમળ ાયાથી જાવજ્જીવનના અનશન આદરી લેવા એ તલપાપડ ન્યો છે. એ સમજે છે કે :

(૧) અહીંની માલ વિનાની સુખસગવડમાં ધર્મકષ્ટ સહવું ું કઠિન છે?

(૨) ઉંચા કષ્ટ સહ્યા વિના અર્થાત્ કષ્ટ દ્વારા ઉંચી કિંમત ચૂકવ્યા વિના આત્મોન્નતિનો ઉંચો માલ કયાંથી મળે?

[illegible]

જાય છે, એ ખરી રીતે એમને નહિ ત્યજનારા છે.

માતા પાસે માગણી :–[illegible] ત્ય
ઉઠીને આવ્યો માની પાસે. માતાના પગમાં લલાટ લગ
હાથ જોડી બહુ કોમળ વચને વિનંતિ કરે છે, "માતાજી
આપ અનુમતિ આપો હું આર્યસુહસ્તિ આચાર્ય ભગવ
પાસે ચારિત્ર લઉં, અને આ મનુષ્યભવ સફલ કરૂં. મ
આટલી આશા પુરી કરો." એને જીવનના આદર્શ આત્મસ
તન્મયના થઈ ગયા છે. કેમ ? જાણે છે કે કર્મની ર
સંસારની પરતંત્રતામાં જીવની દશા દીનદુઃખીયારી છે, હા
બેહાલ છે, સ્થિતિ કફોડી છે. પુણ્ય પરવારે ત્યારે દેવ
શેવરાવીને કાઢી મુકવામાં આવે છે; ત્યાં મનુષ્ય શી વિસાત
જિંદગીભર બહુ વહાલા જેને કર્યા તે બધા ઉભા રહી જા
અને કસાય જેમ ખરીદેલા બકરાને તાણી જાય. વાઘ જે
હરણીના બચ્ચાને ઉઠાવી જાય. એમ કર્મ જીવને ખેંચી જ
છે. કુમાર માતા આગળ અનુમતિ કોમળ વચને માગે
સમજે છે કે મને જે વૈરાગ્ય છે, સંસારનો જે ત્રાસ લાગે
તે માતાને નથી, રજા માગવાનું શોકમાં કે રોષમાં ન કરા
કુમાર માતાને જીવનના આદર્શ સમજાવે છે કે "ચારિ

જીવનના આદર્શ

હવે તો મારું જીવન સંકુળ જાય; માતાજી ! હવે મારે
ખિણ થાય એમ નથી.
મૂરખ નર જાણે નહિ રે, ક્ષણ લાખેણી જાય;
કાળ અચિંત્યો આવશે રે, શરણ ન કોઈ થાય,
માતાજી માહરે વ્રત શું કાજ.
જેમ પંખી પંજર પડયો રે, વેઠે દુઃખ નિશદિન;
માયા પંજરમાં પડયો રે. તેમ હું વિશવાવીશ, મા૦
એ બંધન મુજને ન ગમે રે, દીઠાં પણ ન સુહાય;
કહે જિન હર્ષ અંગજ ભણીયે, સુણીયો કર મોરી માત
માતાજી૦

હે માતાજી ! હવે મારે વિલંબ પાલવે એવો નથી. આ માનવજીવનની પ્રત્યેક ક્ષણ લાખ લાખ સોનૈયાના મૂલ્યની પસાર થઈ રહી છે. એની અજ્ઞાન જીવને ગમ નથી પડતી; તેથી એને ઇન્દ્રિયોના વિષયોની ઘેલછામાં ગુમાવી નાખે છે. મા ! કાળરૂપી બાજપક્ષી કયારે આ જીવ પંખેરૂને ફેંદી નાખશે એની તમને કે મને ખબર નથી. એ તો અણધાર્યો આવી ચડે છે, અને પ્રાણીને ઉંચકીને ઉડાવતાક એકલદોકલ કયાંક ફેંકી દે છે. એ વખતે જીવને કોઈ શરણ આપતું નથી. જેની સેવા ઉઠાવવા માટે અનેક અંગરક્ષકો અને મોટા મોટા સામંત રાજાઓ તૈયાર હોય છે. એવા સમ્રાટ રાજાઓને કાળ ઉપાડે છે ત્યારે એ બધા દીનપણે રોતાં ઉભા રહે છે. પણ કાળને નિવારી શકતા નથી. આ સ્થિતિમાં માણસનું બળનું, સત્તાનું અને ઐશ્વર્યનું ગુમાન કયાં રહ્યું ? હે માતાજી ! જેમ પારધીના હાથે પાંજરામાં પુરાયેલું પંખી રાતદિવસ ત્રાસમાં ફફડતું હોય છે. તેમ હું પણ આ સંસારની માયારૂપી પાંજરામાં પડયો પડયો એકાંતે દુઃખ અનુભવી રહ્યો છું. અહિં મારુ કાળજું કકળે

વિષયોની ભૂખ એ આત્માનો રોગ છે. જે વાતથી
આત્માનો રોગ વધ્યે જ જાય. વધ્યે જ જાય, એ વાત
આવા તુચ્છ જીવનમાં શા માટે કરવી ? વિષયના ભોગથી
કુસંસ્કાર, જડતા અને કર્મરોગ વધે છે, તો થોડા પણ
વખત વિષય ભોગના એવા અખતરા શા માટે કરવા, કે 'લાવ
થોડું ભોગવી લઉં ?' કુમારને એવા ઓરતા નથી રહ્યા. તેથી
માતાને કહે છે કે 'ત્યારે મને મહીમા, લેવાની રજા દે.'

કુમારની અનુમતિ માગવાની પદ્ધતિ સુયોગ્ય છે. ઉપ-
સંહારમાં યાદ કરી લો માતાની સમજુતી કરવાના એના મુદ્દા :—

(૧) મનુષ્યજીવનની સફળતા વ્રતથી.
(૨) માનવજીવનની ક્ષણે ક્ષણ લાખેણી જાય છે.
(૩) કર્મ અણધાર્યો હુમલો કરે છે.
(૪) મૃત્યુ વખતે કોઈ બચાવતું નથી.
(૫) સંસારની માયા એ વિરાગીને મન પારેવીનું પાંજરું છે.
(૬) જગતમાં કોણ કોનું છે? મરેલાનું શું કામમાં આવે?

આ મુદ્દા બરાબર હૃદયમાં ચોંટી ગયા પછી બત્રીસ
રંગીલી રમણીઓ અને અઢળક લક્ષ્મીના સુખ પ્રત્યે પણ
અરુચિ કેમ ન થાય ?

—સંસારપક્ષની અનાદિની દલીલો—

માતાનો પ્રત્યુત્તર :—અવંતીસુકુમાલના મહાન બોધક
વચનોની પણ માતાજી પર અસર ન થઇ. કેવી મોહની પકડ !
ઉંદર બિલાડીની પકડમાંથી ન છૂટી શકે. તેમ જીવ પણ મોહની
પકડમાંથી છૂટી શકતો નથી. માતાજી કહે છે, 'કુમાર તું શું
બોલે છે ? અમારે તો સો વાતની એક વાત છે કે તને કોઈ
જ દીક્ષાની રજા આપવાનું નથી. તું તો નાનડો છે, તારે વળી
... શું ? તું વ્રત લે એટલે તો ઘર ઉઠી જાય. તો જે વાતથી

ા આદર્શ

કે કેવા દીર્ઘદ્રષ્ટિ વિનાના છે; કેવાક અજ્ઞાનતાભર્યા છે!

સંસારની દલીલોના રદીયા

સામી યુક્તિઓ :- માં કહું છે કે ? "અમારામાંથી

કોઈ દીક્ષાની રજા નથી આપવાનું." પોતાને અધિકાર

કેમ જાણે આત્માને રોકી રાખવાનો પોતાને કર્મના કબજામાં

યો છે, અને સામો વૈરાગ્યના, કાળના ને કર્મના કબજામાં

હે. પણ પોતાના કબજામાં જ રહેવાનો છે! એમને કોણ

છે છે કે આ સંસારમાં કઈ વસ્તુ તમારા કબજામાં રાખી

કો એમ હો ? બધે તમારો કહ્યા મુજબજ ઉપજવાનું ક્યાં

છે ? કહો કે સંસારજ એનું નામ કે જ્યાં કહ્યું આપણા

કબજામાં કે કહ્યામાં નહિ. સંસારી જીવો પાછા કેવા અણુજ

જે કે એ પાપની સર્વ વાતમાં સંમતિ આપે છે, માત્ર ચારિત્ર,

બ્રહ્મચર્ય વગેરે ઉચ્ચ ધર્મમાંજ નહિ! અકર્મી પણ કે બીજું

? સ્વજનની સામે થતાં તો ગમે તેવાનેય આવડે છે, તો

ના મહાધર્મની સામે વિરોધ કરવાનું આપણને આવડે

આપણી કેવી દુર્દશા ? કેટલું જીવવું છે, અને શું સાધ

ાવવાનું છે ? અંતરાય ધર્મમાં કરવાનો ?

વૈરાગ્ય સામેના જગતના બોલના સમાધાન.

(૧) ઘર એટલે પાપઘર : જીવને ભવવૃદ્ધિ કરી આપનારું

ઘર :- મા કહે છે કે 'દીક્ષાની વાતથી ઘર ઉઠી જાય છે.'

પણ એને ખબર નથી કે ઘર એટલે પાપઘર, જીવને

ભવવૃદ્ધિ કરી આપનારું ઘર, એ ઉઠી જવું જોઇએ કે એની

પરંપરા ચાલવી જોઈએ ? એવી પરંપરા કે જેમાં આપણે

અને આપણી પાછળના કુગતિમાં ક્રૂર પણે કચરાઇ મરે

તમારો ઘરસંસાર ચાલુ એટલે શું ? (૧) અનંત જીવોના

કરનારી દયાળુ પાંજરાપોળ ? કે રોજના અસંખ્ય સ્થાવર

જીવોને અકાળ કરપીણ મૃત્યુ પમાડનારૂં કતલખાનું ?

(૨) ઘર એટધે સીધે સીધા નહિ ! તો પરાણેય સેવવા પડે એવા ૧૮ પાપસ્થાનકનું નિવાસ કે ૧૮ ધર્મસ્થાનકનું ?

(૩) ઘરસંસાર એટલે અશાતા, અપમાન, અપયશ વગેરે દુઃખોનું ઘર કે અમર સુખશાતા, અમર બાદશાહી, ને અમર કીર્તિનું ઘર ?

(૪) માનવનો ગૃહસંસાર એટલે એકમાંથી અનેક ભવોનો સર્જનહાર કે ભવોનો છેદનહાર ?

(૫) દુઃખ અને દોષોના સીમેંટકોંક્રીટના પાયા નાખી આપનાર ? કે એનો ઉચ્છેદ કરનાર ?

કુમાર કહે છે કે માયામમતામય ઘરમાં સરવાળે સરીયામ નિષ્ફળતા અને નુકસાનીનું જીવન છે; પુણ્યભક્ષણ અને પાપપોષણનો ધીખતો ધંધો છે !!

ધૂતારો કોણ ? :- મા (૨) કહે છે, 'ઘર ઉઠાડી દીક્ષા કરવાની વાત કરનાર કોણ ધૂતારો મળ્યો ?

કહો; શું એટલું એ નહિ સમજી હોય કે એવી વાત તો ત્યાગી, નિસ્પૃહી સાધુ મહારાજ કરે, તો શું એને ધૂતારા કહેવાય ? પણ મોહ આમ બોલાવે છે. જો જરા આવું બોલનાર તટસ્થ ભાવે વિચારે તો લાગે કે ધૂતારા તો સાધુ છે કે તમારા જેવા સંસારી ? અનંત ભાવે પ્રાપ્ત થયેલી આ દર્શન; જ્ઞાન અને ચારિત્રની આરાધના કરવાની સુંદર તકને, દુર્લભ સામગ્રીનો સદુપયોગ કરવાની તકને અને સદ્ગતિ પામવાની તકને લૂંટી લે, તેમજ જીવને પાપ બંધાવે એવી કાર્યવાહીમાં યોજવાનું કામ કરે, એ ધૂતારા ? કે સદ્ગતિની કાર્યવાહી કરાવનારા ધૂતારા ?

વૈરાગ્યની ભુરકી ! (૩) મા [illegible] છે, [illegible] કી નાંખે છે ?' [illegible] સાચી વાત છે અ [illegible]

આવી ભુરકી હોય તો, પછી તમને એકને બાકી શખીએ ? થીને આવી કોઈ કરામત હોય, તો એ તો આત્માના અનંત લ્યાણને સધાવનાર છે. એને ભુરકી કહેવાય ?

ઉંધા બોલ કોના ? (૪) વળી પુત્રને મા કહે છે, 'તું આજ ઉંધા બોલ બોલે છે.'

શું વિરાગીના સ્વપરના જે તારક એવા વૈરાગ્યના બોલ એ ઉંધા બોલ ? અને સગાં સંબંધના સ્વપરના જે મારક બોલ એ સીધા સરળ બોલ ? કુમાર તો ઉલટો પોતાના સંસારના સર્વ સ્વાર્થ મૂકી પરમાર્થના માર્ગે જવાનું કહે છે. એને ઉંધા બોલ કહેવાય ? ના. તો શું મોહાંધો પોતાના જ સ્વાર્થભર્યા બોલ કહે, એ સીધા બોલ ? ના.

સાચી લાલાશ :- (૫) મા કહે છે, 'આ ઠગાઈથી તારું માં ફીક્કું પડી ગયું છે.'

કેવું ગપ્પું ! ખરી રીતે રંગરાગમાં જે ઉજળું મોં દેખાય છે, એ તો તમાચો મારીને મોં લાલ રાખવા જેવું છે, એ સોજાની લાલાશ છે. જ્યારે વૈરાગ્યમાં એ સોજા જેવી જાડુ પદ્ગલની બાહ્રતી લાલાશ ગઈ. અને આરોગ્ય મળ્યું, એથી વૈરાગ્યમાં ઉદાસીન ભાવની સાચી લાલાશ, સાચી ઉજ-ળાપણું છે. પણ જે મોહઘેલાં હોય તે એને ઉદાસપણું, દુઃખી-યારાપણું સમજે છે. યવંતીસુકુમાલ ઉદાસ નથી થયો, ઉદા-સીન બન્યો છે, ઉદાસીનતામાં જડપુદ્ગલનું ગમે તે થાઓ, પણ આત્માને સ્વસ્થતા છે: રંગરાગમાં તો જડપુદ્ગલના સારા ખોટાપણા ઉપર નાચવાનું હોવાથી અસ્વસ્થતા છે; ખુમારી યા દીનતા છે, એમાં વળી કાન્તિ શી હતી ?

શું જીવને દુઃખનો અનુભવ નથી તે ચારિત્રના કષ્ટથી ડરે છે? :- (૬) વળી મા કહે છે, 'દીકરા તેં તો એકલાં સુખ જોયાં છે, દુઃખ કદી દીઠાં નથી. ખડ્ગધાર સમા

ચારિત્ર શે પાળીશ ?

માની આગ વાત ખોટી છે. આ જગતમાં નરકાદિ અનંત દુઃખ અનંતવાર આપણે જોયાં છે. અહીં પણ બીજુ કંઈ ન હોય તોય ચિંતાના, ઈર્ષ્યાના, મનને ઓછું આવવાના વગેરે દુઃખો ક્યાં ઓછા છે ? ક્યા દુર્લભ છે ? છતાં ખેર ઘડીભર માનો કે સંસારમાં કંઈ દુઃખ યાદ નથી, માત્ર ચારિત્ર જ દુઃખભર્યું લાગે છે. પણ એ કહો કે ચારિત્ર વિના આગળ દીર્ઘકાળના સુખ મળવાના છે ? ભાવી દુઃખ અટકવાના છે ? કુમારે ગુરુજીને પણ એજ કહ્યું હતું કે ચારિત્રના દુઃખ તો આગળ ઉપર જે મહાસુખને લાવી આપે છે, એની અપેક્ષાએ ચારિત્રનું વર્તમાન કષ્ટ તો અતિ અલ્પ છે.

ગરજ-ભય-સ્વાર્થ અને બચાવના કારણે દુઃખ સ્વેચ્છાએ સહન થાય છે :- (૭) મા કહે છે, 'કુમાર ! ભૂખ-તરસ તું ખમી શકતો નથી, તારે ચારિત્રની શી વાત ? દીક્ષામાં લુખ્ખુ ભોજન, કપડાં મેલાં, શરીર મેલું, ડાભ સંથારો, લોચ' આ બધું તું કેમ સહી શકે ?

અહીંયાં મા સમજતી નથી કે જેમાં (૧) અંતરમાં કોઈ બહુ ધન કમાવવાની ધગશ જાગી ગયા પછી ભૂખ-તરસ સહન થઈ શકે છે. (૨) શરીરના સ્વાર્થે લુખ્ખું ખાઈ શકાય છે. (૩) ઘરમાં આગ, ગામમાં ધાડ વગેરેના ભય જાગ્યાં પછી ઉજળા વસ્ત્ર અને કાયા હોંશે છૂપાવાય છે, પકવાન, પલંગ જતાં કરાય છે, અને (૪) કોઈ આપણને જાનથી મારી નાખવા તૈયાર થયો હોય, પણ જો માથાના કેશ તોડી નાખી પતાવતો હોય તો એને આપણે ખુશીથી એમ કરવા દઈએ છીએ.

તેજ પ્રમાણે દીક્ષા માટે એ બધું શું કઠીન છે ? કેમકે દીક્ષાર્થીને (૧) મોક્ષનું મહાન અર્થીપણુ છે. (૨)

ી પુણ્ય કમાવાના અને પાપક્ષય કરવાના સ્વાર્થ છે. દુર્ગતિઓમાં ફસાઈ જવાનો મહાન ભય છે. (૪) લોક ...પના અને મૃત્યુના દુઃખમાંથી બચાવી લેનાર છે. આવા તેટલી સંસારની દલાલીની દલીલ કરે, પણ સુસમજ પછી કુમારને ચારિત્ર ક્યાંથી કઠીન લાગે? દુઃખગ્રસ્ત ...ર ક્યાંથી રુચે?

કેમ જાણે ધર્મમાં દુઃખ છે, અને સંસારમાં દુઃખ નહિ સુખ છે! :– (૮) મા કહે છે, સાધુજીવન તો તપથી ભરેલું છે. એ તપમાં તારી કાયા હાડપિંજર થઈ જશે.'

મા કેમ ભૂલી જાય છે કે,

(૧) કાયા માત્ર હાડપિંજર નહિ, પણ એક દિ' કાયાની રાખ થવાની છે.

(૨) આમેય રોગ વગેરેથી શું હાડપિંજર થવાનો સંભવ નથી?

(૩) તપ ગુમાવી હૃષ્ટપુષ્ટ રાખેલી કાયા ખાનપાન, એશઆરામી અને રાગાદિના પાપ કરાવી પરલોકમાં અનેક હાડપિંજર તો શું એવી નાજુક કીડી, મંકોડા જેવી કાયા આપશે, કે જેના પર સીતમ ત્રાસ ગુજરશે તે અસહ્ય થશે.

(૪) હૃષ્ટપુષ્ટ કાયાનો મોહ આત્માના કલ્યાણની ચિંતા ભુલાવશે, આત્મભાવનાની ફુરસદ જ નહિ રહેવા દે.

(૫) તપથી કાયા સુકાઈ જશે, એવી ભય સંજ્ઞાને વશ પડી તપ ગુમાવવામાં અહીં મળેલી સકામ કર્મનિર્જરા કરવાની મળેલી અજોડ સાધના ગુમાવાય છે. પછી પાપ સિલકમાં રહ્યા હિસાબે પરલોકમાં અનિચ્છાએ પાપના વિપાક ભોગવી અકામ નિર્જરા કરવી પડે છે.

(૬) કાયા તરફ દૃષ્ટિ રાખવાથી તપ તરફ ઉપેક્ષા થાય ... સંજ્ઞા પોષાય છે. એ પોષણ ઉપર બીજી સંજ્ઞાઓ

મારે લોકરા ! આ તેં શું કર્યું ? આ તેં તો મારી સુખની
વેલ ઉખેડી નાખી.' જુઓ સ્વાર્થના સ્નેહમાં ઉતરે શું
કેવાય છે ? આપણું સુખ ગયું કે રહ્યું એજ જોવાનું
કેમને ? સામાનું સુખ કે દુઃખ કાંઈ નહિ વિચારવાનું ?
કે આપણા અંતરાયથી મહાદુઃખી થાય છે, એ નહિ
જેવાનું ? મા કહે છે, 'તારું સુખ જોઈ જોઈને હું સુખમાં
હેતી હતી, હવે એ સુખ તો મારૂં તેં નાશ કરી નાખ્યું.
ઠેર ! મારી તને કાંઈ દયા ન આવી, પણ આ બિચારી
બત્રીસ બાળાઓની દયા નથી આવતી ? હજી ય શું બગડયું
છે ? હજી તો તું ઘરમાં છે, ગુરુમહારાજ પાસે ચારિત્ર નથી
લીધું. પ્રતિજ્ઞા નથી કરી. તું જો, કે આ તારી નાની
સ્ત્રીઓ કુળવંતી છે, એણે કદી તારી આજ્ઞા લોપી નથી;
નિરંતર તારા સામું જોઈ જોઈ ખુશીમાં રહી છે. તારી
સુખમોજ ઉપર એનું ધ્યાન આપ્યું છે. એવી એને વિના
અપરાધે વિના દોષે તું શા માટે તરછોડે છે ?'

કુળવાન સ્ત્રીઓની સમજુતી :–માતાએ સ્ત્રીઓની
વાત ઉપાડી એટલે હવે સ્ત્રીઓ પણ અશ્રુભરી આંખે, ગદ્ગદ્
સ્વરે કહે છે, 'હે સ્વામી ! તમારી ઉંમર નાની છે, અને
કાયા સુકોમળ છે ! ત્યાં આ મહાકઠોર એવો સંયમનો ભાર
ઉપાડવાનું શું ? મહાવ્રતો પાળવા એતો કરવતની ધાર પર
ચાલવા જેવું છે. તેય ઉછરંગમાં આવીને એકવાર સ્વીકારી
તો લેવાય પણ પછી જાણો છો કે જિંદગીભર બાવીસ
પરીસહ સહવાના હોય છે ! મન એવું પવન જેવું ચંચળ
છે કે વૈરાગ્યનો આ રંગ એ ભૂખ-તરસ, ટાઢ-તડકા વગેરેના
સતત આક્રમણમાં ન ટકાવી શકે. તેથી ચારિત્રપાલન દુષ્કર
બની જાય. માટે સાહસ ન કરો; એવી આપને અમારી
અત્યંત આજીજીભરી પ્રાર્થના છે.'

હે હૃદય ! આ તેં શું કર્યું ? આ તેં તો મારી સુખની [illegible] ઉખેડી નાખી.' ગુણી સ્વામીના હૃદયમાં ઉભરે શું લેવાય છે ? આપણું સુખ શું છે તે કાંઈ નહિ વિચારવાનું ? એમને ? આમાનું સુખ તે [illegible] થાય છે. એ નહિ એ આપણું અંતરમાંથી [illegible] કોઈ સ્થાને હું સુખમાં [illegible] નાશ કરી નાખ્યું. લેવાનું ! આ કહે કે, 'તારું સુખ તો મારે તેં [illegible] ભિખારી સ્ત્રીની હતી, હવે એ સુખ [illegible] ન આવી, પણ આ શું બગાડ્યું જોર ! મારી તને કાંઈ દયા ન આવી ? [illegible] સ્થિર નથી અતીવ ભાગ્યોની દયા નથી આવતી ? [illegible] ઘરમાં છે, ગુરુમહારાજ પાસે ચારિત્ર નથી ? કહે તેં તું [illegible] કે આ તારી નાની શું. પ્રતિજ્ઞા નથી કરી. [illegible] તારી આજ્ઞા લીધી નથી: [illegible] છે. એવી કંઈ તારી [illegible] રહી છે. તારી સ્ત્રીઓ [illegible] જોઈ [illegible] દુઃખીમાં [illegible] એથી એને વિના નિરંતર તારા [illegible] ધ્યાન આપ્યું છે. સુખભોગ ઉપર [illegible] આ માટે તરછોડે છે ?' અપરાધ વિના હવે તું [illegible]

ગુણવાન સ્ત્રીઓની સમજુતી :—માતાએ સ્ત્રીઓની વાત ઉપાડી એટલે નવે સ્ત્રીઓ પણ આંસુભરી આંખે, ગદ્‌ગદ્ સ્વરે કહે છે, કે સ્વામી ! તમારી ઉંમર નાની છે, અને કાયા સુકોમળ છે ! ત્યાં આ મહાકઠોર એવો સંયમનો ભાર ઉપાડવાનું શું ? મહાવ્રતો પાળવા એતો ખડગની ધાર પર ચાલવા જેવું છે. તેમ ઉછરંગમાં આવીને એકવાર સ્વીકારી તો લેવાય પણ પછી જાણો છો કે જિંદગીભર બાવીસ પરીષહ સહવાના હોય છે ! મન એવું પવન જેવું ચંચળ છે કે વૈરાગ્યનો આ રંગ એ ભૂખ-તરસ, ટાઢ-તડકા વગેરેના સતત આક્રમણમાં ન ટકાવી શકે. તેથી ચારિત્રપાલન દુષ્કર બની જાય. માટે આગ્રહ ન કરો; એવી આપને અમારી અત્યંત આજીજીભરી પ્રાર્થના છે.'

કુમાર [illegible] પર જરા [illegible] કલ્પાંત કરી રહી છે ! [illegible] આંસુ વહી રહ્યાં છે ! [illegible] રહી છે ! એમાં [illegible] એકદમ શોક ભર્યું બની ગયું છે. [illegible] પુત્ર અને [illegible] અને હૃદય મોહની લાગણીથી ભરાઈ આવે એવું આ દૃશ્ય છે. પરંતુ કુમારને યોગ અને ભોગના એવા તફાવત સમજાઈ ગયા છે. તેમજ એમાં વર્તમાન આયુષ્યની અલ્પતા અને અસ્થિરતા એવી આંખ સામે રમી રહી છે કે એ દૃશ્યની જરાય અસર લીધા વિના પોતાના નિર્ણયમાં [illegible]

ાલ પર કોઈ ફેરફાર થાય એમ નથી.

પત્નીઓએ પણ હૃદય પીગળાવે એવા અવાજે ચારિત્રની
નતા બતાવી તેથી પણ કુમાર જરાય ડરતો નથી. એ તો
ઉત્તરમાં કહે છે કે,

"મયગલ દંત જે નીકળ્યા, તે કિમ પાછાજાય;
કરમ સુભટ દૂરે કરી, પહોંચવું શિવપુર ઠાય.

હાથીના દાંત જે બહાર નીકળ્યા. તે કોઈ પાછો અંદર
તા નથી, તેમ

મારો આ લીધેલા સાધુવેશ પાછળનો નિર્ણય પ્રાણાન્તે
ક અફર છે, ત્યાં દુઃખ કષ્ટની શી વાત કરો ?

મોક્ષનગરે પહોંચવાની મારે ઉતાવળ છે. એ માટે કર્મ
દ્ધાને હઠાવ્યે જ છૂટકો.

મારા પર આજ સુધીમાં એ શત્રુને મહાલ્યે અનંત
ળ વહી ગયા, ત્યાં હવે મારી નાની વય શી ? '

આત્મકલ્યાણ સાધવાનો સુઅવસર :- વિચારજો
ારનાં વચન. વાતવાતમાં આત્મગુણોના માર્ગથી ખસી
ઓ છો, આંખ સામે આવી ઉભેલી ધર્મની રૂડી સાધનાથી
ભાગો છો, રૂડા બનીને અહીંથી બહાર નીકળતાં જ પાછા
તા તેવા કુડા બની જાઓ છો, પણ એ વખતે આ વિચારવા
વું છે. જૈન કુલમાં આવ્યા છો એટલે દેહનું કલ્યાણ નહિ,
ણ આત્માનું કલ્યાણ કરવાનું છે. મોક્ષમાં જવાની ઉતાવળ
ળવવાની છે શત્રુથી પરાભવ પામ્યે અનંતકાળ વીત્યા છે,
ાં હવે નાની વય નથી. કલ્યાણ કરવાના નિર્ણયરૂપી હાથીના
ાંત બહાર આવ્યાં છે. એ નિર્ણય કેમ ફેરવાય, કે કેમ
ભુલાય ? તેમજ વીતરાગ પ્રભુનું મહાઆલંબન મળ્યું છે તો
ોક્ષ પામવાની ઉતાવળ હોય છે ને ઉતાવળ ? શું પૂછું છું ?
ઉતાવળ હોં. ઇચ્છા નથી પૂછતો. એમાં તો તમે ઝટ હા પાડો

છો કે ઈચ્છા તો છેજ, કેમકે એની પાછળ કાંઈજ જવાબદારી નથી માનતા.

ઉતાવળના લક્ષણ કયાં ? પ્રશ્ન છે કે મોક્ષે જવાની તમારે ઉતાવળ છે ? :- એ પ્રશ્ન આવે ત્યાં તો વિચાર કરો છો કે જેમ ઓફીસ અને દુકાને જવાની ઉતાવળ હોય છે, તો એનાં ચોકકસ લક્ષણ હોય છે, તેમ અહીં મોક્ષની ઉતાવળ અંગે એવું શું બતાવીએ ? દૂર પરામાંથી ૯–૩૨ની ગાડી પકડી અગીયાર વાગે મુંબઇ ઓફીસે પહોંચવાનું હોય, પણ ઘેર રાતના ઉજાગરાની સવારે ઉઠતાં વધારે મોડું થયું. માનો કે ઠેઠ ૯ વાગે ઉઠયા. હવે સ્નાન-ભોજન સુધીના કેટલાંય કામ પતાવી માઈલ દૂર સ્ટેશને પહોંચવાનું છે. ગાડી બીજી મળે છે, તે મોડી હોવાથી ઓફીસે વખતસર પહોંચાય એમ નથી. ત્યાં મોડા પહોંચો તો ત્યાં જોરદાર ઠપકો કે દંડ મળે, અથવા આ વિષમ વખતમાં નોકરીમાંથી રૂખસદ મળે એમ છે, માટે વખતસર પહોંચવાની, અને તે માટે વખતસર સ્ટેશને જવાની ઉતાવળ છે. તો સવારે ઉઠયા ત્યારથી કેમ વર્તો છો ? બજારમાંથી દૂધ વગેરે લઈ આવવાનું, જમવાનું પતાવવાનું, કેવી ઝડપથી, કેવું રસ વિના, અને કેવું સંક્ષેપમાં પતાવો છો ? વચમાં આરામી ઉડી જાય છે. એ ચીજે ઓછી ખવાય છે. એવું અહીં મોક્ષે જવાની ઉતાવળ હોય તો પુદ્ગલની સેવાના કામ ઝડપથી, રસ વિના અને ટૂંકે પતાવવાનું થાય, મનગમતી એ વાતો જતી કરાય, આરામ આરામી મૂકાઈ જાય. જ્યાં નવરા પડ્યા કે નિંદાવિકથા નહિ, પણ ઝટ સામાયિક, નવકારવાળી કે ધાર્મિકચિંતન શરૂ થઈ જ જાય, ખાનપાન, રંગરાગ, મધુર શબ્દ સ્પર્શાદિના રસ ઓછા કરી નખાય. મોક્ષે જવાની ઉતાવળ છે ને ? તો હોય કે રોજ ભગવાનના અવસર જતા કરાય. પર્વ, અઠ્ઠાઈ

એ વખતે ક્ષમા, નમ્રતા, લઘુતાને સજ્જડ પકડી રખાય. શું ? સારું કેટલું ખાધું પીધું. કેટલું પહેર્યું–ઓઢ્યું–ભોગવ્યું. એ ન જોવાય. એના પર મદાર ન બંધાય, પણ મોક્ષની એટલે કે વીતરાગતા, વીતદ્વેષતા, નિર્મોહિતા, સંપૂર્ણ આત્મરમણતા વગેરેની નજીક કેટલા જઈએ છીએ એ જોવું જોઈએ. એની જો સાચોસાચ ઉતાવળ હોય, તો એ વસ્તુને સાધી આપનારી ત્યાગની, તપસ્યાની, વ્રતની, પચ્ચકખાણની પ્રભુભક્તિની, યાવત્ સર્વવિરતિ ચારિત્રની પ્રવૃત્તિઓ કરી લેવાની ઉતાવળ જોઈએ.

કુમારની મક્કમતા : માતાએ આપેલી રજા :—

અવંતીસુકુમાલની આંખ સામે મોક્ષ તરવરી રહ્યો છે ! તેથી જો કે સામે માતા અને બત્રીસ પત્નીઓ કરુણ કાલાવાલા કરતી ઉભી છે; છતાં એનાથી એ જરાય લ્હેવાઈ જતા નથી. ભલભલા આવી કરુણ કાકલુદીઓથી ઢીલા પડી જાય, પણ આ કુમાર અચળ છે; સમજે છે કે આ ભવ્ય મહેલાત, આ સ્નેહમૂર્તિ માતા, અને આ પ્રાણપ્યારી રમણીઓ, એ બધું ક્ષણિક છે ? ત્યારે ચારિત્ર સાધનાથી મળતો મોક્ષ અવિનાશી છે. ક્ષણિકમાં લ્હેવાઇ જઈ અવિનાશીની સાધના કોણ ગુમાવે ? એના અડગ નિશ્ચયને જાણીને હવે માતા સમય ઓળખી લે છે, અને રજા આપતાં કહે છે કે, “પુત્ર ! તારા કોડ કલ્યાણ થાઓ, સુખેથી તું સંયમ અંગીકાર કર. તારી આશા સફળ થાઓ” આમ તો સ્વાર્થના સ્નેહવાળા ત્યાગની રજા શાની આપે ? પોતાને આઘાત થાય છે એમ કહે, પણ દીક્ષાર્થીને કેવું હૈયું સળગી રહ્યું છે, ચારિત્ર વિના કેટલું દુઃખ છે, એ ક્યાં જોવું છે ? પણ આ માતા, અને પત્નીઓ જો કે પોતાના દુઃખની વાત કરે છે; પરંતુ જ્યારે આ પૂછે છે કે “મને તો અહીં પળેપળ બળતરા છે. રાખવો છે ઘરમાં ?” ત્યારે એ

મે બળવાખોર થવાય નહિ, વાઘરણ જેવા હકદાવા મંડાય
હિ, પતિના બળતા હૃદયની વિચારણા પહેલી કરવી જોઈએ.
કુમાર પરિવાર સાથે ગુરુજી પાસે આવીને કહે છે; "ગુરુજી!
ત્ર સમાન એવા આપ મને આ ઘોર ભવસાગરથી તારો."
જો જો હોં. હવે અહીં નલિનીગુલ્મ વિમાનની માગણી નથી.
માટે જ નિયાણું નથી.

કુમારની દીક્ષા :—ગુરુજીએ ત્યાં દીક્ષા આપી. અનુ-
મોદના થાય છે ને? 'ધન્ય છે એને કે જેણે આવા દેવલોક
જેવા સુખ છોડ્યા.' કહોને અનુમોદના થાય જ ને? અવંતી-
સુકુમાલના સુખ વૈભવ એવા છે કે એની માત્ર આશા પણ
સંસારના રસિયા જીવોને જીભેથી લાળ ટપકાવે; ત્યાં મળ્યા
છતાં ત્યજવાની વાત કેમ ન ચમકાવે? હવે માતા ગુરુજીને
કહે છે કે "ભગવંત! આ કુમાર તો મારા આંખની કીકી છે,
કલેજાની કોર છે એને સારી રીતે સાચવજો. સુકોમળ છે તેથી
તપ કરતાં એને રોકજો. એણે જન્મારે દુઃખ જાણ્યું નથી,
માટે એને કષ્ટ ન પડવા દેશો. મારી આથીપોથી કહો કે
સર્વસ્વ કહો, એ બધું આ પુત્ર છે એને વિશ્વાસપૂર્વક આપના
હાથમાં સોપું છું." કેવી ભલામણ આ? કેમ વારૂ? કહો
કે આ પુણ્યશાળી પુત્ર પર માતાને એવો સ્નેહ સદ્ભાવ છે.
એને મોહાંધતા ન સમજતા, કેમકે જુઓ માતા પુત્ર સાધુને
શું કહે છે.

માતાની શિખામણ :—એ કહે છે, 'સાંભળો, દીક્ષા
આદરી તો સારૂં કર્યું પણ એને જરાય અતિચાર કે દૂષણ
ન લાગે એ રીતે પાળજો. જરાય ખામી ન આવવા દેતા. તો
સંસારથી પાર ઉતરાશે.' આદર્શ કુળોના આ ભવ્ય ઈતિહાસ
છે. એના પુનરુદ્ધાર કરો. માતાના શબ્દો વિવેકના ઘરના છે
ભવપાર જવું હોય તો દોષ ન સેવાઈ જાય, એવી શિખામણ

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]નાં કુ[illegible]

જો સાધક લીધેલા [illegible] આદરી કે [illegible] અથવા બીજા, ત્રીજા નિયમ કે આકર્ષણોમાં પડી ઢીલા થઈ જાય, તો

(૧) પોતે તો જિનાજ્ઞાભંજક બની મહાન કર્મબંધ કરનારો બને છે.

(૨) લીધેલી પ્રતિજ્ઞા તૂટવાથી બીજાની નજરમાં હલકો ઠરે છે.

(૩) શુદ્ધ ચારિત્રના અતિ ઉંચા ફળ માત્ર થોડી પુદ્ગલ-ગુલામીના કારણે ગુમાવે છે, એ કેવી દયાજનક અજ્ઞાન દશા!

(૪) માતાપિતા વગેરેનો દ્રોહ કર્યાનું સાબિત થાય છે. કેમકે માતાપિતાદિની સેવા કરવાનું મૂક્યું તે મહાન શુદ્ધ ચારિત્રની સાધના માટે. આ એક યાદ રાખવાનો મુદ્દો છે. 'ઘેર હોત તો સેવાના કષ્ટ ઉઠાવવા પડત. ઘર છોડ્યું છે એટલે હવે ઠીક થયું. કાંઈ કષ્ટ નહિ. મઝાથી રહો.' એ વલણમાં તો સેવાના કર્તવ્યને ચૂકી દ્રોહ કરવા બરાબર છે.

(૫) દૂષણો લગાડવામાં અનાદિના કુસંસ્કાર તાજા અને પુષ્ટ રહે છે.

ઈત્યાદિક હૃદયસ્પર્શી વિચારણા કરવામાં આવે તો ધર્મ-સાધનામાં ચલાવાતી પોલ, સેવાતી શિથિલતા અને લગાડાતી સન્માનની ભૂખની અનાદિની ચાલુ રીત જરૂર દૂર કરી નખાય.

માતા અને પત્નીઓનું ઘેર ગમન :– માતા અને પત્નીઓ વગેરે ઉઠીને ઘેર ગયા. ત્યાં તો એમને ઘેર ખાવા [illegible] પ્રાણ [illegible]

ભક્તિ આત્માની પણ એવી સ્થિતિ હોય છે. મુંસાર એને ાવા પાત્ર છે. વીર પ્રભુ મોક્ષમાં ચાલ્યા ગયા. એમના વિરહથી વર્તમાનકાળ નિષ્પ્રાણ લાગે છે. હૈયું એવું કેળવવાના જરૂર છે કે પરમાત્મા, એમની વાણી અને એમના સંઘ વિના ખું સ્મશાન જેવું લાગે. એ બન્યા પછી જુઓ કે હૃદયમાં પ્રભુભક્તિ, સંઘસેવા અને જિનાજ્ઞાએ ફરમાવેલા અન્ય અનુષ્ઠાનોનું પાલન કરવાના કેવા કેવા કલ્લોલ હૃદયમાં ઉછળે છે. તત્ત્વ સમજેલાને આ સંસારમાં આકર્ષી શકે એવું શું છે? અને જો કાંઈપણ આકર્ષક લાગી હૈયું નિશ્ચિંત બને, તો માનવું પડે કે તત્ત્વ સમજાયું નથી.

અવંતીસુકુમાલ મુનિની ગુરુજી પાસે અદ્ભુત વિનંતી :- અવંતીસુકુમાલ મુનિ હવે ગુરુજીને એક અદ્ભુત વિનંતિ કરે છે : 'હે ભગવંત ! કર્મ ખપાવવા માટે કઠોર તપક્રિયા જરૂરી છે. પણ મારાથી દીર્ઘકાળ સુધી કઠોર તપ અને ક્રિયા મળે એમ નથી. તો આપશ્રીને પ્રાર્થું છું કે જો આપશ્રી રજા આપો તો હું હમણાં જ સાધું અનશન આદરું; જેથી એના થોડા કાળના કષ્ટથી શિવસુખ પ્રાપ્ત કરી શકું! 'હું તો થોડા કાળ સામટું સહી લઈશ.' આ એની દૃષ્ટિની વિચારણા છે. આપણે તો કદાચ દીર્ઘકાળ સુધી પાળવા તૈયાર હોઈએ, પણ સામટા ઉપસર્ગ સહવા નહિ. આમને એમ થાય છે કે 'મને ટૂંકે પતાવવા દો. લાવો અનશન કરી વિકરાળ વનમાં કાયા વોસરાવી દઉં.' એ મોક્ષપદ વરવાની કેટલી બધી ત્વરા અને તાલાવેલી છે! તેમ ભલે દીર્ઘકાળના તપક્રિયાના કષ્ટ નહી સહી, પણ તેથી અધિક કષ્ટ અલ્પકાળના અનશનના સહર્ષ ઉઠાવવાની કેટલી તૈયારી છે, એ આપણા માટે આ કલિકાળના જ ગર્ભશ્રીમંત અને મહાસુખી તરુણના દૃષ્ટાંતથી વિચારવા યોગ્ય છે. આજ વિષમકાળના આવા

મહાન દૃષ્ટાંત આંખ સામે રાખવાથી લાભ એ છે કે કદાચ મોટું ચારિત્રનું પાલન કરવાનું નહિ, પણ કમમાં કમ માર્ગાનુસારીના ન્યાય સંપન્નતા, સૌમ્યતા, પરોપકાર વગેરે ગુણોને પકડી રાખવાનું જોમ પ્રાપ્ત થાય છે. મનને એમ થાય કે મહાપુરુષોએ ઘોર કષ્ટ સહી ઉચ્ચ ધર્મ સાધ્યો, તો હું એથી કોઈ ઓછા કષ્ટ સહી માત્ર સામાન્ય ગુણો અને ધાર્મિક આચારોનેય કેમ ન સાચવું ?

પૂર્વધર આચાર્ય ભગવંતે આપેલી રજા :- કદાચ વાઘવરૂના જડબામાં ચવાઈ જવું પડે તો પણ અનશન અને ધ્યાનમાં અખંડ સમતા-સમાધિ રાખવાનો નિર્ધાર છે, એવી વીરતા દેખાડે છે, તેથી હવે ગુરુજી એને કહે છે કે, 'હે દેવાનુપ્રિય ! સુખ ઉપજે તેમ કરો.' પાંચમા આરામાં આવી અમર્યાદિત સમયના અનશનની રજા એમ અપાય નહિ. આજે તો ઉત્કૃષ્ટ ૧૬ ઉપવાસનું પચ્ચકખાણ અપાય છે. કેમકે તેવું વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી. પણ આ તો પૂર્વધર

વંદના કરી બધાને ક્ષમાપના કરી લે છે. સાધુઓ ખૂબ જ પ્રશંસા કરે છે, હૃદય આકર્ષાઈ જાય છે. આકર્ષાઈ જ જાયને ? આવી ઉચ્ચ આરાધના અને મરણાંત કષ્ટ સુધી સહવા માટેની તૈયારી પૂર્વક વનમાં કાઉસ્સગ્ગધ્યાને રહેવા જાય, એવા સમયનું દૃશ્ય ખુબજ આકર્ષક હોય છે. એમાંય જ્યારે એ મહાન વીરતા આદરવા બહાર નીકળે અને બીજી બાજુ અતિ લઘુતા–નમ્રતાથી સર્વને ખમાવે, તે વખતનું દૃશ્ય હૃદયવેધી હોય છે, કલેજું કંપાવનારૂં હોય છે. ત્યાં સૌની આંખમાં અશ્રુની ધારા વહી રહી હોય છે. જોનારના મોહની કેઈ વૃત્તિઓ તે વખતે પલાયન થઈ જાય છે, ગારવ અને શલ્યો ઓગળી જાય છે, હૈયું ભરાઈ આવે છે, શ્વાસ થંભી લે છે, જાણે આવા આરાધક આત્માના ચરણમાં ઝુકી રહીએ એમ થાય છે. ગદ્‌ગદ્ સ્વરે અને રુંધાતા કંઠે ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કરે છે. તેમજ સ્વજીવન માટે અદ્‌ભુત પ્રેરણા મેળવે છે. એક જબરદસ્ત આરાધક અનેકાનેક ભવ્ય જીવોને ઉચ્ચ સાધનાની અમૃત પ્રેરણા પાય છે.

શ્મશાનમાં : એ વિધિ પતાવી ગુરુજીની રજા–આશીર્વાદ લઈ અવંતીસુકુમાલ મુનિ ત્યાંથી નીકળી શ્મશાન તરફ જાય છે. ત્યાં ડામરી સડકનો રસ્તો નહિ, એ તો કાંટા–કાંકરાભર્યો રસ્તો. શહેરના સારા માર્ગની ભોંય પર પગ મૂકવાનો જેને અભ્યાસ નથી, એ અત્યારે જંગલના કાંટાળા માર્ગ પર ગુલાબ–પાંખડી જેવા કોમળ પગે ચાલ્યા જાય છે. તેથી પગમાં કાંટા ભોંકાઈ લોહીની સેરો છૂટે છે. પણ એની કોને પડી છે ? સાચું આત્મા અને દેહનું ભેદજ્ઞાન કરી લીધું છે, કાયાને શત્રુ તરીકે ગણી એને ઈરાદાપૂર્વક અનશનથી વહેલી તકે છોડી દેવાની જ જ્યાં તાલાવેલી છે, ત્યાં પગમાંથી ઝીણી ઝીણી અનેક લોહીની સેરો પર લક્ષ શાનું જ જાય ? આભમાં આવી ઉજા. રાત્રિનો સમય છે. સ્થાન બિહામણું

...નો આદર્શ

આમાં કર્તવ્ય

... કે અહિંસાધર્મના · જૈન આગમગ્રંથના [illegible] જો કર્તવ્ય
... એ લક્ષ્મી, કુટુંબ અને વિષયોની [illegible] સંસારના પોષણ
... કે આસક્તિ, મૈથુન, પરિગ્રહ અને [illegible] હિંસા કરવી એ
... કર્તવ્ય નથી. ઈત્યાદિ [illegible] ક્રિયા અને દુર્ધ્યાન સેવવા
... કર્તવ્ય નથી. ગુરુ અને [illegible] તો એ પાપથી મુક્ત થવું છે. કર્તવ્ય ઇન્દ્રિયનિ-
ગ્રહ એ કર્તવ્ય નથી. કર્તવ્ય [illegible] જીવન બનાવવાનું છે. કર્તવ્ય અને ગુરુસેવા છે. એ
નિગ્રહ અહિંસક જીવન [illegible] પ્રભુભક્તિ અને [illegible] ગર્ભમાંથી બાર
[illegible] દયા એને [illegible] છે. [illegible] કોઈ નરકો [illegible] પાપ છે.
આ બધું ભૂલ્યા તો પાછા [illegible] ઉદરમાંથી [illegible] ઉપજાવવાની
ઘેરી જવાના. શિયાળને [illegible] આ જીવના મૃત્યુ ભટકાવવાની અતિ
આ દેહ પર [illegible] દુર્ગતિના ભવ
રહેલ છે. સાથે ભાવી માટે
આવશ્યકતા છે.

જીવંત શરીર પર જંગી જુલમ : શિયાળણી હવે કાર્ય કર વા તૈયાર થઈ ગઈ છે. મુની કાઉસગ્ગમાં ઉપસર્ગ કરી શકવા તૈયાર નથી, તેથી આ તો નિર્બળ કંપણ એટલે ખાવા-ચાવવાની વાતેય નથી, તેણે મીજબાની જમવા પોતાના ભૂખ્યા બચ્ચાંઓ સાથે, ક્રૂર દાંત કાળની જેમ મુનિને બટકવા બેઠી ગઈ હોય તેમ, ક્રૂર દાંત પોતાના ભૂખ્યા બચ્ચાં સાથે વળગી પડે છે. શિયાળણી તો પોતાના દાંતની વચમાં મહાત્માની મુનિના પગે ક્રૂર રીતે પોતાના દાંત ગુંટવા લાગી. એમાંથી વહી આવતું ગુલાબી ચામડીને ચટાક ચટાક ચામડી ખવાઈ જવાથી ખુલ્લા લોહી ગટગટ પીવા મંડી; અને શિકારી જનાવરો બટાક બટાક બટકાં પડેલા માંસમાંથી એ શિકારી જનાવરો આવી તો એને હાથ વડે બટકવા લાગ્યા. એમાં વચમાં નમો આવી તો એને હાથ વડે ચટાક ચટાક તોડીને ખાવા લાગ્યા. આપણને તો સહેજ ચામડી ઉઝરડાય તો ઉપર મલમપટ્ટા તૈયાર છે, ત્યારે ત્યાં એ ક્રૂર [illegible] પણ ઉપરથી બટકાં છે ? શિયાળણીના તીક્ષ્ણ દાંતમાં

[illegible]

... તથા અનશન વગેરેમાં આરા- ... કેવી દુર્ગતિ અને દીર્ઘ સંસાર ... ત્યાં શું ... આત્મવિશુદ્ધિના છે ?

ત્રણ પહોર સુધીની દીર્ઘ વેદના :– શિયાળણીએ ... પહેલે પહોરે ... પગ કરડયા કર્યો ... જેવા માંસલ લબડઝબડ ... ખાઈ નાખ્યા. ... બીજે પહોરે સુધી આવ્યો, તે ઠેઠ ... તોડી તોડીને ખાઈ નાખ્યાં. ... મહાત્માને અપરંપાર ... સાથળ સુધી માંસના બટકાં ... કે ... કરેલા પ્રાણ ... નીચે પડી. કર્મ કેવાં કઠોર, ... આયુષ્ય બાકી છે. ... નવી પીડા અનુભવવાની આવી. ... વેદનાની વચમાં ... તે ખસતા નથી, તેથી હવે ... કર્મ વિદાર્યા ... 'ચીજ' પ્રકૃષ્ટ પેટ વિદારિયું છે. જાણે કર્મ વિદાર્યા ... મહાત્માના પેટ પર ... શિયાળણી અને એનાં બચ્ચાં મહાત્માના પેટના સુકોમળ ભાગો લઈ ... અણીયાળા દાંતોની વચમાં પેટના સુકોમળ ... કર્મ ચીરાઈ રહ્યા ... ચીરી નાખ્યું ! કેમ જાણે મહાત્માના કર્મ ...

[illegible]

[illegible]

[illegible] જંગલી જનાવરોની [illegible]

પાછા નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં : ખૂબ મહિમાનું રહસ્ય શું ? :— ત્રણ પહોરની અપાર પરમ કરડી વેદના ભોગવી ચોથા પહોરે કાળ કરી નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં ફરી દેવપણે પહોંચી ગયા. દેવોએ નીચે આવી અવંતીસુકુમાળ મહર્ષિના ચારિત્ર અને ઉપસર્ગ સહનની ભવ્ય સાધનાનો મહિમા ઉજવ્યો. દેવો પણ દાસ બને છે; કોના ? ધર્મના ઉચ્ચ સાધકોના. ત્યારે ધર્મનો મહિમા કેવો ? ધર્મ સિવાય બીજા શેની કદર દેવો જેવા કરતા હોય છે ? તેમ એ પણ જોવા જેવું છે કે દેવોની લાયકાત કેવી કે પોતાની અપેક્ષાએ સંપત્તિહીન એવા ય ધર્માત્માની પૂજાભક્તિ કરે છે ! અહીં એક પ્રશ્ન છે.

પ્ર૦ :– આ મહાત્મા લાગટ ત્રણ પહોર કરડી વેદનામાં સમાધિ કેમ રાખી શકયા ?

ઉ૦ :– કહો કે ધર્મનું મૂલ્ય સમજ્યા છે. પીડા સહન કરવી તે ધર્મ છે, તેની વિસાત છે, કિંમત છે, સુખશીલતાની કિંમત નથી. તેથી છતાં ભોગ જતા કરી ત્યાગના વારંવાર અભ્યાસ કરવાના છે. સુકોમળતા મૂકી કઠોરપણે કાયાને દેવ-

ગુરુની સેવામાં ગદડવાની છે. બીજા તરફથી આવતા નુકસાન, અપમાન, રોફ સહર્ષ વેઠી લઈ મનને ક્ષમા, નમ્રતાદિમાં રમતુ રાખવાનું છે. અવંતીસુકુમાલે સ્વેચ્છાએ ઘોર પીડા સહી. સમજે છે કે આપણા પાપના ઉદય સિવાય પીડા આવે નહિ. ત્યારે, અજ્ઞાન દશામાં અનિચ્છાએ સહવાનું આવે, એના કરતાં અહીં સ્વેચ્છાએ જ બધું સહી લેવા દે ને? દાન-શીલ, તપભાવરૂપી ધર્મ જેને સેવવો હોય તેણે આ પ્રમાણે મનને સમજુતી કરવી જોઈએ :-

'મારી લક્ષ્મીને બીજા શું લૂંટતા હતા? હું જ એને સાત ક્ષેત્રોમાં લૂંટાવીશ.'

'વિષયો મને શું દુર્બલ કરી ત્યજતા હતા? હું જ એને ત્યજીશ'

'મારી કાયાને પરમાધામી શું કચડતા હતા? હું જ એને ત્યાગતપના કોલુમાં કચડીશ.'

'મારા ગુસ્સાની અને મારા રોફ-અભિમાનની ખોડ બીજા શું ભૂલાવતા હતા? હું જ જાતે એ ખોડ ભૂલીશ.'-વાત સાચી છે કે પરલોકમાં કે કેટલીકવાર અહીં પણ આપણા પાપના ઉદયે એવા એવા ન ધારેલા માણસો પરાણે આપણા માથે ચઢી બેસે છે કે જે આપણા ગુસ્સા કે ગર્વના ખોડ ભૂલાવી દે છે. અર્થાત્ એની આગળ ખામોશ અને નમ્રતા રાખવી પડે છે. એમ, પાપના ઉદયે બજારના વલણમાં બીજા આપણી પાસેથી લક્ષ્મી ઓકાવી લે છે. નરકમાં આપણી કાયાને પરમાધામી કચડે છે. નરક કરતાં સારા ગણાતા તિર્યંચના અવતારમાં પણ એવા ઘોર પાપના ઉદય વર્તે છે કે સારાં રૂપ, સારા રસ, મનોરમ સ્પર્શ, મધુરા શબ્દ વગેરે નથી મળતું; કર્મે એ છીનવી લીધું હોય છે. તો પરાધીનપણે આવી સ્થિતિ ઉભી થાય, એના કરતાં સ્વેચ્છાએ સારાં રૂપ જોવાનું, સુંદર

[illegible] નથી. [illegible] પણ મનોબળ, ધર્મ-[illegible] નથી. [illegible]

[illegible]

[illegible] જીવે.

કાયા એ આત્મા નથી, કાયા તો માટીનું ભાજન છે, અંતે તૂટીફૂટી જવાનું છે. બાકી આ શિયાળ જીવ એનાથી તૃપ્ત થતા." એમ જીવતા જીવો કાયાના ઉપર જંગલી જનાવરોની ઉજાણી થતા દેખે છે.

પાછા નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં : ખૂબ સહેવાનું રહસ્ય શું ? :—ત્રણ પહોરની અપાર પરા કરડી વેદના ભોગવી, ચોથા પહોરે કાળ કરી નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં ફરી દેવપણે પહોંચી ગયા. દેવોએ નીચે આવી અવંતીસુકુમાળ મહર્ષિની ચારિત્ર અને ઉપસર્ગ સહનની ભવ્ય સાધનાનો મહિમા ઉજવ્યો. દેવો પણ દાસ બને છે: કોના ? ધર્મના ઉચ્ચ સાધકોના ત્યારે ધર્મનો મહિમા કેવો ? ધર્મ સિવાય બીજા શેની કદર દેવો જેવા કરતા હોય છે ? તેમ એ પણ જોવા જેવું છે કે દેવોની લાયકાત કેવી કે પોતાની અપેક્ષાએ સંપત્તિહીન એવાય ધર્માત્માની પૂજાભક્તિ કરે છે ! અહીં એક પ્રશ્ન છે :

પ્ર૦ :– આ મહાત્મા લાગટ ત્રણ પહોર કરડી વેદનામાં સમાધિ કેમ રાખી શકયા ?

ઉ૦ :– કહો કે ધર્મનું મૂલ્ય સમજ્યા છે. પીડા સહન કરવી તે ધર્મ છે, તેની વિસાત છે, કિંમત છે, સુખશીલતાની કિંમત નથી. તેથી છતાં ભોગ જતા કરી ત્યાગના વારંવાર અભ્યાસ કરવાના છે. સુકોમળતા મૂકી કઠોરપણે કાયાને ટેવ-

ગુરુની સેવામાં ગદડવાની છે. બીજા તરફથી આવતા નુકસાન, અપમાન, રોફ સહર્ષ વેઠી લઈ મનને ક્ષમા, નમ્રતાદિમાં રમતુ રાખવાનું છે. અવંતીસુકુમાલે સ્વેચ્છાએ ઘોર પીડા સહી. સમજે છે કે આપણા પાપના ઉદય સિવાય પીડા આવે નહિ. ત્યારે, અજ્ઞાન દશામાં અનિચ્છાએ સહવાનું આવે, એના કરતાં અહીં સ્વેચ્છાએ જ બધું સહી લેવા દે ને? દાન-શીલ, તપભાવરૂપી ધર્મ જેને સેવવો હોય તેણે આ પ્રમાણે મનને સમજુતી કરવી જોઇએ :–

'મારી લક્ષ્મીને બીજા શું લૂંટતા હતા? હું જ એને સાત ક્ષેત્રોમાં લૂંટાવીશ.'

'વિષયો મને શું દુર્બલ કરી ત્યજતા હતા? હું જ એને ત્યજીશ'

'મારી કાયાને પરમાધામી શું કચડતા હતા? હું જ એને ત્યાગતપના કોલુમાં કચડીશ.'

'મારા ગુસ્સાની અને મારા રોફ–અભિમાનની ખોડ બીજા શું ભૂલાવતા હતા? હું જ જાતે એ ખોડ ભૂલીશ.'–વાત સાચી છે કે પરલોકમાં કે કેટલીકવાર અહીં પણ આપણા પાપના ઉદયે એવા એવા ન ધારેલા માણસો પરાણે આપણા માથે ચઢી બેસે છે કે જે આપણા ગુસ્સા કે ગર્વના ખોડ ભૂલાવી દે છે. અર્થાત્ એની આગળ ખામોશ અને નમ્રતા રાખવી પડે છે. એમ, પાપના ઉદયે બજારના વલણમાં બીજા આપણી પાસેથી લક્ષ્મી ઓકાવી લે છે. નરકમાં આપણી કાયાને પરમાધામી કચડે છે. નરક કરતાં સારા ગણાતા તિર્યંચના અવતારમાં પણ એવા ઘોર પાપના ઉદય વર્તે છે કે સારાં રૂપ, સારા રસ, મનોરમ સ્પર્શ, મધુરા શબ્દ વગેરે નથી મળતું; કર્મે એ છીનવી લીધું હોય છે. તો પરાધીનપણે આવી સ્થિતિ ઉભી થાય, એના કરતાં સ્વેચ્છાએ સારા રૂપ જોવાનું, સુંદર

મુખ કિરતારે સાંખ્યું નહિ. હે પુજ્ય શ્રી અમારા મનમાં કે રાજ દર્શન કરશું, ચરણકમળ વાંદીશું. પણ મનની મનમાં રહી, દૈવે રંડાપો દીધો, અમારા મનના મનોરથ જમીનદોસ્ત થઈ ગયા. આ દુ:ખ અમો કોને કહીએ. અમારા હાથ હેઠા પડ્યા. હવે અમે શું કરીએ. સંતાપના પાર નથી. અમારે તો પૂરણ પાપ ઉદયમાં આવ્યાં" જુઓ સંસાર જીવને કેવા દીન દુખીયાં કરે છે! કવિ કહે છે કે;

ઈણિપરે ઝુરે ગોરડી, તિમ ઝુરે વળી માય,
મોહ તણી ગતિ વંકડી જેહથી દુર્ગતિ થાય.

સ્ત્રીઓ ઝુરી રહી છે. માતા પણ ઝુરી રહી છે. ખરેખર! મોહની વાંકી ગતિ છે કે જે વસ્તુ સુધરે એવી નથી, એની પાછળ મહાશોક કરાવી દુર્ગતિ નીપજાવે છે. અને ખૂબી એ છે કે જેમ જેમ ગુણ સાંભરે છે તેમ તેમ હૃદયમાં એમને ભારે શોક થાય છે. અહીં ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે જૈનશાસને અપ્રશસ્ત શોકને બહુ ખરાબ કહ્યો છે. "શોક નરકની છાપ." અહીં તો આ સ્ત્રીઓ શોકનું વલણ ફેરવી નાખવાની છે. પરંતુ અત્યારે તો મોહની ગતી વાંકી. વાંકી ગતિએ ગાડી ચાલતી હોય ત્યાં ચડી બેસતાં વાગે, તેમ મોહના તોષ માટે પ્રવર્તતાં કેટલાય ઠેબાં ખાવા પડે છે. કાયાનું અને સ્નેહીનું સાચવવા તમે કેટલુંય કરી છૂટો છો, છતાં એ શિરપાવમાં ખાસડાં મારે છે ને? ધર્મની બિલકુલ સીધી ગતિ છે. ધર્મમાં પ્રવર્તતાં ઠેબાં ખાવાના નહિ, પાછળથી ખાસડાં પડવાના નહિ. ધર્મ તો કહે છે "જુઓ ભાઈ! દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર; દાનશીલ, તપ અને ભાવ, જેટલાં છૂટથી આરાધાય તેટલા આરાધો, તો કર્મશત્રુથી નહિ કચડાઓ. આ જીવનમાં કષાયની સહાય, એશઆરામી, ઇન્દ્રિયની ગુલામી, અને વિષયના આકર્ષણ ઓછા કરો" તૃષ્ણાની

ખ, કિરતારે સાંખ્યું નહિ. હે પુજ્ય શ્રી અમારા મનમાં કે જ દર્શન કરશું, ચરણકમળ વાંદીશું. પણ મનની મનમાં હી, દૈવે રંડાપો દીધો, અમારા મનના મનોરથ જમીનદોસ્ત ઈ ગયા. આ દુઃખ અમો કોને કહીએ. અમારા હાથ હેઠા ડ્યા. હવે અમે શું કરીએ. સંતાપના પાર નથી. અમારે ા પૂરણ પાપ ઉદયમાં આવ્યાં" જુઓ સંસાર જીવને કેવા ોન દુખીયાં કરે છે! કવિ કહે છે કે;

ઈણિપરે ઝુરે ગોરડી, તિમ ઝુરે વળી માય,
મોહ તણી ગતિ વંકડી જેહથી દુર્ગતિ થાય.

સ્ત્રીઓ ઝુરી રહી છે. માતા પણ ઝુરી રહી છે. ખરેખર! ોહની વાંકી ગતિ છે કે જે વસ્તુ સુધરે એવી નથી, એની ાછળ મહાશોક કરાવી દુર્ગતિ નીપજાવે છે. અને ખૂબી એ ે કે જેમ જેમ ગુણ સાંભરે છે તેમ તેમ હૃદયમાં એમને ારે શોક થાય છે. અહીં ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે જૈનશાસને અપ્રશસ્ત શોકને બહુ ખરાબ કહ્યો છે. "શોક નરકની છાપ." અહીં તો આ સ્ત્રીઓ શોકનું વલણ ફેરવી નાખવાની છે. પરંતુ અત્યારે તો મોહની ગતી વાંકી. વાંકી ગતિએ ગાડી ચાલતી હોય ત્યાં ચડી બેસતાં વાગે, તેમ મોહના તોપ માટે પ્રવર્તતાં કેટલાય ઠેબાં ખાવા પડે છે. કાયાનું અને સ્નેહીનું બચાવવા તમે કેટલુંય કરી છૂટો છો, છતાં એ શિરપાવમાં ખાસડાં મારે છે ને? ધર્મની બિલકુલ સીધી ગતિ છે. ધર્મમાં પ્રવર્તતાં ઠેબાં ખાવાના નહિ, પાછળથી ખાસડાં પડવાના નહિ. ધર્મ તો કહે છે "જુઓ ભાઈ! દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર; દાનશીલ, તપ અને ભાવ, જેટલાં છૂટથી આરાધાય તેટલા આરાધો, તો કર્મશત્રુથી નહિ કચડાઓ. આ જીવનમાં કષાયની સહાય, એશઆરામી, ઇન્દ્રિયની ગુલામી, અને વિષયના આકર્ષણ ઓછા કરો" તૃષ્ણાની

આવ્યા. પહોંચીને જ્યાં જુએ છે તો ત્યાં મહાત્માનું હાડપિંજર પડ્યું દેખાય છે. એ જોતાં જ સ્ત્રીઓને પોતાના હૃદય પર એટલો બધો તિરસ્કાર છૂટે છે કે એ બોલી ઉઠે છે :

'હૈયા ! ફાટે કાં નહિ રે, જીવી કાંઈ કરેશ,
અંતરજામી વાલ્હો, તે તો પહોંચ્યો પરદેશ રે.
હૈડા ! તું નિષ્ઠુર થયું, પહાણ જડ્યું કે લોહ;
ધીટ પાપી ફાટ્યું નહિરે, વહાલા તણે વિછોહ.

હૈયું કેમ ફાટી ન ગયું ? પ્રિયની આ સ્થિતિમાં હે હૈડા ! હવે તારે જીવવાનું શું કામ છે ? હજી તું જીવી રહ્યું છે તે તારી નિષ્ઠુરતા છે ! તું તે પત્થરનું બનેલું છે કે લોઢાનું ?' વગેરે બહુ કલ્પાંત સ્ત્રીઓએ કર્યા.

વિલાસમાંથી વિરાગમાં :– આપઘાત કરી મરાય એવું નથી. તેથી હવે એક અદ્‌ભુત વાત નક્કી કરે છે. 'વહાલાએ જે ગમતું કર્યું તે જ અમે ગમતું કરીશું. હવે સંસારમાં શું બેસી રહેવું'તું ? હવે તો દીક્ષા લઈ આત્માનું અજવાળીશું.' શું કર્યું આ ? શોકને વિવેકથી વૈરાગ્યમાં વાળી દીધો. સુજ્ઞનું કામ એ છે કે સામે ઉભેલી મોહની લાગણીને ધર્મમાં વાળી દેવી. અહીંથી તમે ઘેર ગયા, ને બચુડો બાપુજી કરતો સામે આવ્યો. ત્યાં તમારા હૃદયમાં ઉઠતી મોહની લાગણીને ધર્મની લાગણીમાં ફેરવી વાળવી જોઈએ. દા. ત. એમ વિચારાય કે 'આ પ્રતાપ મારા અરિહંત દેવની કૃપાનો છે,' અથવા 'મારી પ્રત્યે પ્રેમાળ આ દિકરો મારા વચનથી જો ધર્મની લાઈનમાં લાગી જાય તો એનું મહા કલ્યાણ થઈ જાય. અનંતકાળે આટલે ઉંચે ચઢેલો એ હવે નીચે ન પડે.' આવું આવું કામ કામ વિચારી શકાય. જો દરેક લાગણીને ધર્મલાગણીમાં ફેરવી દો, તો તમે અલ્પભવી થઈ જાઓ. સ્ત્રીઓને દુઃખ કેટલું બધું હતું ? કલ્પાંત ગજબ ! 'હે હૈડા ! તને તો કટારીયે હણી

ખણુજ ઉઠી તેને એમ જ દબાવો, તેને અવગણો, ધુતકારી કાઢો, નહિતર સમજી રાખો કે તૃષ્ણાની પાછળ, લાલસાની પાછળ તો મોહ આ જીવનું તેલ કાઢે છે; કેમકે એકેક તૃષ્ણાના લશ્કરમાં રાગ, રતિ, ઉદ્વેગ, અવાન્તર ઇચ્છાઓ વગેર અનેક સૈનિકો ખડા રહે છે.

હવે બત્રીસ પત્નીઓનો કરુણ વિલાપ જુઓ.

દુઃખભર બત્રીસે રોવતી રે, ગદ્ગદ્ બોલે વચન,
પરલોકે પહોંચ્યા સહી રે, સાસુ તુમ પુત્ર રતન,
દેજો મને મુજરો રે.
અરે સાસુના જાયા, અરે નણદીના વીરા;
અરે અમૂલક હીરા, અરે મોહનગારા, અરે પ્રીતમ પ્યારા,
દેજો મને મુજરો રે.

બરાબર સમજો કે પતિને ઉદ્દેશીને કરાતી ચીરાતા દિલની આ પ્રાર્થના આપણે પરમાત્માને ઉદ્દેશીને કરીએ તો પ્રભુ પ્રત્યે કેવું સુંદર આત્મસમર્પણ થાય? દેરાસરે દર્શન કરતી વખતે હે તારકરત્ન, હે જગતબંધુ, હે અમૂલ્ય હીરા, હે મોહનગારા, હે પ્રાણપ્યારા, વગેરે વિશેષણો કહી ગદ્ગદ્ સ્વરે માગવાનું છે કે હે નાથ, અમને દર્શન દો. અમને ભાવવંદન કરવા દો.

સ્ત્રીએ છાતીફાટ કલ્પાંત કરવા લાગી છે, હૃદયફાટ રુદન કરી રહી છે. કલેજાને કમકમાટી આવે તેવું તે દૃશ્ય છે. આપણે વિચારવાનું એ છે કે જો પતિ એટલે સર્વસ્વ, તો તેની પાછળ દુઃખનો પાર નથી; તેવું આપણે શ્રી મહાવીર પ્રભુને આપણા સ્વામી એટલે સર્વસ્વ માનતા હોઇએ, તો આજ એના વિરહનું ભારોભાર દુઃખ રહે. તેથી ગમે તેવા સાંસારિક વૈભવ વિલાસના સુખમાં જીવને ચેન પડે નહિ.

સાસુને ખબર પડી, દુઃખનો ડુંગર માથે તૂટી પડયો.
પછી સાસુ ને વહુઓ શોકભર્યા દિલે કંથેરીના વનમાં

જોયા. પહોંચીને જ્યાં જુએ છે તો ત્યાં મહાત્માનું હાડપિંજર માત્ર દેખાય છે. એ જોતાં જ સ્ત્રીઓને પોતાના હૃદય પર એટલો બધો તિરસ્કાર છૂટે છે કે એ બોલી ઉઠે છે :

હૈયા ! ફાટે કાં નહિ રે, હજી કાંઈ કહેશ,
અંતરજામી વાલ્હો, તે તો પહોંચ્યો પરદેશ રે.
દેહ ! તું નિષ્ઠુર થયું, પહાણ જડ્યું કે લોહ;
ચીર પાણી ફાટ્યું નહિ રે, વહાલા તણે વિછોહ.

હૈયું કેમ ફાટી ન ગયું ? પ્રિયની આ સ્થિતિમાં હે દેહ ! હવે તારે જીવવાનું શું કામ છે? હજી તું જીવી રહ્યું છે તે તારી નિષ્ઠુરતા છે! તું તે પત્થરનું બનેલું છે કે લોઢાનું?' વગેરે બહુ કલ્પાંત સ્ત્રીઓએ કર્યા.

વિલાસમાંથી વિરાગમાં :– આપઘાત કરી મરાય એવું નથી. તેથી હવે એક અદ્ભુત વાત નક્કી કરે છે. 'વહાલાએ જે ગમતું કર્યું તે જ અમે ગમતું કરીશું. હવે સંસારમાં શું બેસી રહેવું'તું ? હવે તો દીક્ષા લઈ આત્માનું અજવાળીશું.' શું કર્યું આ ? શોકને વિવેકથી વૈરાગ્યમાં વાળી દીધો. ગુરુનું કામ એ છે કે સામે ઉઠેલી મોહની લાગણીને ધર્મમાં વાળી દેવી. અહીંથી તમે ઘેર ગયા, ને બચુડો બાપુજી કરતો સામે આવ્યો. ત્યાં તમારા હૃદયમાં ઉઠતી મોહની લાગણીને ધર્મની લાગણીમાં ફેરવી વાળવી જોઈએ. દા. ત. એમ વિચારાય કે 'આ પ્રતાપ મારા અરિહંત દેવની કૃપાનો છે,' અથવા 'મારી પ્રત્યે પ્રેમાળ આ દિકરો મારા વચનથી જો ધર્મની લાઈનમાં લાગી જાય તો એનું મહા કલ્યાણ થઈ જાય. અનંતકાળે આટલે ઉંચે ચઢેલો એ હવે નીચે ન પડે.' આવું આવું કામ કામ વિચારી શકાય. જો દરેક લાગણીને ધર્મલાગણીમાં ફેરવી દો, તો તમે અલ્પભવી થઈ જાઓ. સ્ત્રીઓને દુઃખ કેટલું બધું હતું ? ૮૯

[illegible] શ્રીમતીએ [illegible] મહાત્મ્ય [illegible] [illegible] કેમ છે. [illegible] [illegible] કે [illegible] :

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

એવું કેમ કહેતી ન હતું ? [illegible] [illegible] [illegible] થયેલું દૃષ્ટાંત શ્રીમતીએ કહ્યું.

વિલાસમાંથી વિરાગમાં.— આત્મારામ જેવી મહાન વિભૂતિ મળી. તેણે એવી એક અદ્ભુત વાત જણાવી છે કે, 'સ્વદારાસંતોષ' મેં ગ્રહ્યું હતું, એ જ આજે સમાપ્ત કર્યું. હવે સંસારમાં શું બેસી રહેવું'તું ? હવે તો દીક્ષા લઈ આત્માનું આત્મકલ્યાણ શું કર્યું ત્યાં ? રોજ એ નિર્દયી ગેરમાર્ગે ચાલી રહ્યા. તેમનું કામ એ છે કે આવી ઉંમરે ભાવની લાગણીને ધર્મમાં વાળી દેવી. અહીંથી તમે ઘેર આવ્યા, ને ગાડીએ આરૂઢ થતા આવો આવ્યો. ત્યાં તમારા હૃદયમાં ઉઠતી ભાવની લાગણીને ધર્મની લાગણીમાં ફેરવી નાખવી જોઈએ. દા. ત. એમ વિચારાય કે 'આ પ્રતાપ મારા અરિહંત દેવની કૃપાનો છે,' અથવા 'મારી અંગે પ્રમાણ આ હિંડોળા મારા વચનથી તે ધર્મની લાઈનમાં લાગી જાય તો એવું મોટું કલ્યાણ થઈ જાય: અનંતકાળે આટલે ઊંચે ચડેલો હું હવે નીચે ન પડું.' આવું આવું કામ કામ વિચારી શકાય. જો દરેક લાગણીને ધર્મલાગણીમાં ફેરવી દો, તો તમે અલ્પભવી થઈ જાઓ. શ્રીઓને દુઃખ કેટલું બધું હતું ? દૃષ્ટાંત ગજબ ! 'હે દેવા ! તને તો કટારીએ હણી

નાખું, કે બળતે અંગારે શેકી નાખું ? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી ફાટી કેમ ન પડ્યું ? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.' આમ દુઃખનો સાગર ઉલટયો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

'વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજાવે તે આપ;
હૈયો હટકયો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.'

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજાવી દીધું કે 'આ વિલાપ અને આ કલ્પાંતમાં હૃદયને ફોગટ ખોઈ નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વહાલું કર્યું, તેજ આપણા હૃદયમાં વહાલું કરવા દો, વસાવવા દો.' કેટલીકવાર બોલાય છે, ખરૂં કે 'અમને ધિક્કાર છે કે અમે સ્નેહીના ગયે, છતે કેમ જીવ્યા ?' પણ જો ખરી હકીકત હૃદય બંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે, અને આપઘાત કરવામાં ડહાપણ નથી લાગતું, તો માંર્ગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો લેવો જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર ગમવાનું આપણું રાખ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં વાળવાના મહાન લાભ –આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની વસ્તુ મહાન છે. એમાં અઢળક પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના ક્ષયની ચાવી પડી છે. કોઈપણ પ્રસંગમાં જો આ ચાવી આપણી પાસે છે, અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ છીએ તો પાપક્ષય અને પુણ્યવૃદ્ધિને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી થોડીક આવડત જોઈએ, અને ખાસ ગરજ જોઈએ. પછી કેમ ? તો કે કોઈએ આપણને જરા કડવું બોલી નાખ્યું ત્યાં એમાં [illegible] વખતે આપણા મનને સમજાવાય કે 'જો ઉતાવળું થવાશે નહિ, [illegible] તો, આપણને ઉપકારી મળ્યો. આપણને એણે સાવધાન કર્યા,' એમ કરી મનમાં મૈત્રીભાવના અને [illegible] ભાવ તો

એ લાભમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને ભારે દુઃખનો પ્રસંગ છે. છતાં આંતરપુરુષાર્થ કરી મનને વૈરાગ્યમાં વાળી લે છે. ઘરે સમૃદ્ધિનો પાર નથી. કોઈએ ઘરમાંથી ધક્કો મારી કાઢી મૂક્યા નથી. પરંતુ સાથેસાથ ધરેલી પતિ ઉપરની સ્નેહની લાગણી શોક એવો ઉભો કરે છે કે સમૃદ્ધિ એમને લલચાવી શકતી નથી. ત્યારે માર્ગ વૈરાગ્યનો પસંદ કરે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલો એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધનાના માર્ગે ચઢાવી દે છે!! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા કેવા સુયોગ્ય સ્નેહી બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચઢી જાય છે! આપણી પૂરી જાગ્રતિ હોય તો આપણે ડગલે ને પગલે હૈયામાં ઉઠતી મલિન વાસનાઓને શુભ ભાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. દુન્યવી લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. જીવન-વિકાસ માટેની આ મહાન વસ્તુ છે,–જ્યાં વિષયોની કે કષાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાદ:–સ્ત્રીઓએ કરુણ કલ્પાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે જુઓ કે માતાનો કલ્પાંત વળી કેવો ગજબ હતો મુનિના દેહને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં ક્ષિપ્રા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રડે છે. બળતી ચિતાને ધ્રુજતા હૃદયે જોવાથી ચક્ષુમાંથી આંસુનો જાણે એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી ભીની લચબચ થવાથી નીતરી રહી છે. રોતા હૃદયે પુત્રવધુએ ને એ કહે છે, "અરે! મારી ભલીભોળી વહુઓ! આ કેવું ગજબનાક અકાર્ય થયું!!"

કવિના શબ્દોમાં એ જુઓ,

"ક્ષિપ્રા તટે ઉભી રડે રે, માય ચિતા બળતી જોય;
આંસુ ભીનો કંચુઓ રે, રહે નિચોય નિચોય;
મોરી વહુઅર! એ શું થયું રે અકાજ"
"એ ઘર મંદિર કેહના, કેહની એ ધનરાશ,

નાખું, કે બળતે અંગારે શેકી નાખું ? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી ફાટી કેમ ન પડયું ? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.' આમ દુઃખનો સાગર ઉલટયો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

'વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજાવે તે આપ;
હૈયો હટકયો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.'

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજાવી દીધું કે 'આ વિલાપ અને આ કલ્પાંતમાં હૃદયને ફોગટ ખોઈ નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વહાલું કર્યું, તેજ આપણા હૃદયમાં વહાલું કરવા દો, વસાવવા દો.' કેટલીકવાર બોલાય છે, ખરૂં કે 'અમને ધિક્કાર છે કે અમે સ્નેહીના ગયે, છતે કેમ જીવ્યા ?' પણ જો ખરી હકીકત હૃદય બંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે. અને આપઘાત કરવામાં ડહાપણ નથી લાગતું, તો માર્ગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો લેવો જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર ગમવાનું આપણે રાખ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં વાળવાના મહાન લાભ –આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની વસ્તુ મહાન છે. એમાં અઢળક પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના ક્ષયની ચાવી પડી છે. કોઈપણ પ્રસંગમાં જો આ ચાવી આપણી પાસે છે. અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ દઈએ તો પાપક્ષય અને પુણ્યવૃદ્ધિને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી કોઠીક આવડત જોઈએ, અને બાકી ગરજ જોઈએ. પછી કેમ ? તો કે કોઈએ આપણને જરા ટોણો માર્યો ત્યાં મનમાં બળતા જતા આપણા મનને સમજાવાય કે 'જો ઉતાવળું થઈશ નહિ, આ તો આપણને ઉપકારી મળ્યા, આપણને એણે સાવધાન કર્યા.' એમ કરી મનમાં નિર્ભયતાના અને વત્સલતાના લાવ તો

એ લાગમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને માટે દુઃખનો પ્રસંગ છે. છતાં આંતરપુરુષાર્થ ફરી મનને વૈરાગ્યમાં વાળી લે છે. ઘરે સમૃદ્ધિનો પાર નથી. કોઈ એ ઘરમાંથી ધક્કો મારી કાઢી મૂકતા નથી. પરંતુ આગેવાન પત્ની પતિ ઉપરની સ્નેહની લાગણી એક એવો ધક્કો કરે છે કે સમૃદ્ધિ એમને લલચાવી શકતી નથી. ત્યારે માર્ગ વૈરાગ્યનો પસંદ કરે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલો એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધનાના માર્ગે ચડાવી દે છે!! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા કેવા ગુણાનુસ્નેહી બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચડી જાય છે! આપણી પૂરી જાગૃતિ હોય તો આપણે ડગલે ને પગલે હૈયામાં ઉઠતી મલિન વાસનાઓને શુભ ભાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. દુન્યવી લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. જીવનવિકાસ માટેની આ મહાન વસ્તુ છે.—ત્યાં વિયોગની કે કષાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાદ:—સ્ત્રીઓએ કરુણ કલ્પાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે જુઓ કે માતાનો કલ્પાંત વળી કેવો ગજબ હતો. મુનિના દેહને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં ક્ષિપ્રા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રડે છે. બળતી ચિતાને ધ્રુજતા હૃદયે જોવાથી ચક્ષુમાંથી આંસુનો જાણે એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી ભીની લચબચ થવાથી નીતરી રહી છે. રોતા હૃદયે પુત્રવધુઓને એ કહે છે, "અરે! મારી ભલીભોળી વહુઓ! આ કેવું ગજબનાક અકાર્ય થયું!!"

કવિના શબ્દોમાં એ જુઓ,

"ક્ષિપ્રા તટે ઉભી રડે રે, માય ચિતા બળતી જોય;
આંસુ ભીનો કંચુઓ રે, રહે નિચોય નિચોય;
મોરી વહુઅર! એ શું થયું રે અકાજ"
"એ ઘર મંદિર કેહના, કેહની એ ધનરાશ,

નાખું, કે બળતે અંગારે શેકી નાખું ? સ્વામીનું મૃત્યુ જાણી ફાટી કેમ ન પડ્યું ? તારો સ્નેહ જ ખોટો છે.' આમ દુઃખનો સાગર ઉલટ્યો હતો, હૃદયમાં માતો નહોતો, પણ

'વૈરાગ્યે મનવાળીયો સમજાવે તે આપ;
હૈયો હટક્યો હાથકર, હવે મત કરો વિલાપ.'

હવે મન વૈરાગ્ય તરફ વાળી દીધું, આત્માને સમજાવી દીધું કે 'આ વિલાપ અને આ કલ્પાંતમાં હૃદયને ફોગટ ખોઈ નાંખવાને બદલે, હવે તો પતિએ એમના હૃદયમાં જે વહાલું કર્યું, તેજ આપણા હૃદયમાં વહાલું કરવા દો, વસાવવા દો.' કેટલીકવાર બોલાય છે, ખરૂં કે 'અમને ધિક્કાર છે કે અમે સ્નેહીના ગયે, છતે કેમ જીવ્યા ?' પણ જો ખરી હકીકત હૃદય બંધ પડવાને બદલે જીવતા રહ્યાની છે, અને આપઘાત કરવામાં ડહાપણ નથી લાગતું, તો માર્ગ ત્યાગ વૈરાગ્યનો લેવો જોઈએ; જેથી લાગે કે સ્નેહી ગયેથી સંસારમાં લેશમાત્ર ગમવાનું આપણે રાખ્યું નથી.

મનને પાપની લાગણીમાંથી ધર્મની લાગણીમાં વાળવાના મહાન લાભ –આ વૈરાગ્યમાં મન વાળી લેવાની વસ્તુ મહાન છે. એમાં અઢળક પુણ્યના ઉપાર્જનની અને પાપના ક્ષયની ચાવી પડી છે. કોઈપણ પ્રસંગમાં જો આ ચાવી આપણી પાસે છે. અને એને ઉપયોગમાં મૂકીએ છીએ તો પાપક્ષય અને પુણ્યમુડીને આવવાના દરવાજા ખુલી જાય છે. આવી થોડીક આવડત જોઈએ, અને ભારે ગરજ જોઈએ. પછી કેમ ? તો કે કોઈએ આપણને જરા ટોણો માર્યો ત્યાં રોષમાં ચઢતા જતા આપણા મનને સમજાવાય કે 'જો ઉતાવળું થઈશ નહિ, આ તો આપણને ઉપકારી મળ્યો, આપણને એણે સાવધાન કર્યા,' એમ કરી મનમાં મૈત્રીભાવના અને વત્સલતા લવાય તો

ે લાભમાં ઉતર્યું. અહીં સ્ત્રીઓને ભારે દુઃખનો પ્રસંગ છે. છતાં આંતરપુરુષાર્થ કરી મનને વૈરાગ્યમાં વાળી લે છે. ઘરે સમૃદ્ધિનો પાર નથી. કોઈએ ઘરમાંથી ધક્કો મારી કાઢી મૂક્યા નથી. પરંતુ સાથેસાથ ધરેલી પતિ ઉપરની સ્નેહની લાગણી શોક એવો ઉભો કરે છે કે સમૃદ્ધિ એમને લલચાવી શકતી નથી. ત્યારે માર્ગ વૈરાગ્યનો પસંદ કરે છે. કુટુંબમાંથી નીકળેલો એક આરાધક આત્મા કેવો આખા કુટુંબને આરાધનાના માર્ગે ચઢાવી દે છે !! તેમ સ્ત્રીઓ અને માતા કેવા સુયોગ્ય સ્નેહી બની રાગમાંથી ત્યાગમાં ચઢી જાય છે! આપણી પૂરી જાગ્રતિ હોય તો આપણે ડગલે ને પગલે હૈયામાં ઉઠતી મલિન વાસનાઓને શુભ ભાવનાઓમાં ફેરવી શકીએ છીએ. દુન્યવી લાગણીઓને ધર્મની લાગણીઓમાં પલટાવી શકીએ. જીવન-વિકાસ માટેની આ મહાન વસ્તુ છે,—જ્યાં વિષયોની કે કષાયની લાગણી ઉઠી કે એને પલટો ધર્મની લાગણીમાં.

માતાનો આર્તનાદ:—સ્ત્રીઓએ કરુણ કલ્પાંતમાંથી પલટો કર્યો. ત્યારે જુઓ કે માતાનો કલ્પાંત વળી કેવો ગજબ હતો મુનિના દેહને અગ્નિસંસ્કાર કરતાં કરતાં ક્ષિપ્રા નદીના કાંઠે ઉભી ઉભી માતા રડે છે. બળતી ચિતાને ધ્રુજતા હૃદયે જોવાથી ચક્ષુમાંથી આંસુનો જાણે એવો ધોધ વહી રહ્યો છે, કે એથી એની કાંચળી ભીના લચબચ થવાથી નીતરી રહી છે. રોતા હૃદયે પુત્રવધુએ ને એ કહે છે, "અરે ! મારી ભલીભોળી વહુઓ ! આ કેવું ગજબનાક અકાર્ય થયું !!"

...તિના શબ્દોમાં એ જુઓ.

દીસે સહુએ કારમાં, વિણસતાં શી વાર;
સંધ્યા રાગ તણી પરે, કારમો સહુ પરિવાર.
બાજી બાજીગર તણી, દીસતી જેમ ગમૂલ,
દિવસ ચારકા પેખણાં, અંતે ધૂળકી ધૂળ.
સુપનમાંહી જેમ રાંકડો, ધન પામી હુવો શેઠ;

જાગી નિદ્રાથી ઠીકરું, ભાંગ્યું માથા હેઠ”

કવિએ રજુ કરેલું માતાની વિચારણાનું આ દૃશ્ય સંસારની નીતરતી અસારતા અને વિનશ્વરતાની સચોટ પ્રતીતિ કરાવી રહ્યું છે.

આ ઘર અને આ મહેલાતો કોની સમજવી? આ ધનના ઢગલા કોની માલિકીના? ઘર તો એક મુસાફરખાનું છે. એમાં પૂર્વજો રહી રહીને ચાલતા થયા. આપણે પણ ચાલતા થવાનું છે. પછી આમાં વળી બીજા કોઈ રહેવા આવશે. ત્યારે ધન પણ પૂર્વજોએ ભેગું કરેલું છતાં એમનીય એના પર માલિકી રહી નહિ. એમને આ છોડીને જવું પડેલું. એટલે મહેલ અને ધન બંનેય કોઇના કબજા હેઠળ કે કોઈના કહ્યામાં નથી. છતાં અજ્ઞાન જીવ એવા સ્વચ્છંદી પાછળ નકામો તૂટી પડે છે, જૂઠ બોલે છે, અનીતિ આચરે છે, કલહટંટા ઉપાડે છે, દેવ-ગુરુ ધર્મને ભૂલે છે. ખરેખર! વિવેકથી આ ભયંકર ભાસે છે, યાવત્ કુટુંબ પરિવાર પણ અનંતકાળે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા ઉત્તમ તકતે જતી કરાવે અને દુર્ગતિના એવા આ ઘરબાર, પૈસા પરિવાર ભયંકર શું? એના જેવું ભયક શું છે? અહીં કરનાર હળાહળ ઝેર પા ંકર નથી, જે પમાડનારી સામગ્રી છે. સંધ્યાના ર

નાશવંત છે; એટલે મોહથી વળગી રહેવા જતાં પણ એ ટકવાની નથી, જીવને તરછોડવાની છે.

જાદુગર માણસ ધૂળભર્યા રસ્તા ઉપર લોકને જાદુઈ નગરની કે એવી બીજી કોઈ રચના બતાવે છે. જાણે એમ લાગે કે 'હવે આ ધૂળનો રસ્તો નથી રહ્યો. આ તો મહાન બગીચો છે, અને એમાં આ વૈભવી રચના છે.' પરંતુ ખરું જોતાં માત્ર ઈન્દ્રજાળ છે, ખેલ પૂરો થતાં ત્યાં એમાંનું કશું દેખાતું નથી. શું ? ત્યાં એનું ચિહ્ન સરખુંય નથી. માત્ર પૂર્વની જેમ ધૂળની ધૂળ દેખાય છે. તેમ આ સંસારના વૈભવ એ ચાર દિવસના જાદુઈ ખેલ છે. પછી આપણા માટે એ ધૂળ જ.

અનંતકાળથી સંસારનું સ્વરૂપ આવુંજ ચાલ્યું આવે છે. છતાં મૂર્ખ જીવ સ્વપ્નની માયામાં રાચે છે. દા. ત. કોઈ એક ગરીબડો માણસ સ્વપ્નમાં મખમલના ઓશીકા પર માથું મૂકી સુવાનું જુએ છે. એમાં ઓશીકું કેટલું દબે છે ? એ જોવા માથું દબાવતાં માથા નીચેનું પોતાનું ઠીકરું ભાંગ્યું, જાગીને નિહાળે છે ત્યાં શેઠાઈ તો ઉડી ગઈ, પણ ઉલટું ભીખ માગી ખાવાનું ઠીકરું પણ ભાંગી ગયું. તેમ માતા કહે છે કે, "આપણે ખોટી આશાઓ રાખી કે આમ આનંદમાં રહીશું, આવાં સન્માન પામીશું, પણ એ બધા સ્વપ્નના તરંગ. કાળે આપણને જુદું દેખાડયું. સંસારની જો આવી સ્વપ્ન જેવી દશા હોય તો એને પોષવાનું શું કામ છે! પુત્ર વહેલો ચેત્યો, ચાલી નીકળ્યો, ને સાધી ગયો. આપણે હવે ચેતી જઈએ અને સાધવાનું સાધી લઈએ, આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી. અંતે બધું ઈન્દ્રજાળની જેમ ફોક છે. કર્મ બાજપક્ષીની જેમ જીવને ગમે ત્યાં ઉચકી જાય છે.'

ફીરે સહુકો કારમાં, નિભાવતાં શી વાર:
સંધ્યા રાગ તણી પેરે, કારમો સહુ પરિવાર.
બાજી બાજીગર તણી, શીશની જેમ અબુધ,
દિવસ ચારકા ચોગણાં, અંતે ધૂળની ધૂળ.
સુપનમાંહી જેમ રાંકડો, ધન પામી હુવો શેઠ;
જાગી નિહાળી ઠીકરૂં, બાંધ્યું માથા હેઠ"

કવિએ રજુ કરેલું માતાની વિચારણાનું આ દૃશ્ય સંસારની નીતરતી અસારતા અને વિનશ્વરતાની સચોટ પ્રતીતિ કરાવી રહ્યું છે.

આ ઘર અને આ મહેલાતો કોની સમજવી? આ ધનના ઢગલા કોની માલિકીના? ઘર તો એક મુસાફરખાનું છે. એમાં પૂર્વજો રહી રહીને ચાલતા થયા. આપણે પણ ચાલતા થવાનું છે. પછી આમાં વળી બીજા કોઈ રહેવા આવશે. ત્યારે ધન પણ પૂર્વજોએ ભેગું કરેલું છતાં એમનીય એના પર માલિકી રહી નહિ. એમને આ છોડીને જવું પડેલું. એટલે મહેલ અને ધન બંનેય કોઈના કબજા હેઠળ કે કોઈના કહ્યામાં નથી. છતાં અજ્ઞાન જીવ એવા સ્વચ્છંદી પાછળ નકામો તૂટી પડે છે, જૂઠ બોલે છે, અનીતિ આચરે છે, કલહટંટા ઉપાડે છે, દેવ-ગુરુ ધર્મને ભૂલે છે. ખરેખર! વિવેકથી જોતાં આ બધા ભયંકર ભાસે છે, યાવત્ કુટુંબ પરિવાર પણ ભયંકર ભાસે છે. અનંતકાળે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા પાળવાની મળેલી ઉત્તમ તકને જતી કરાવે અને દુર્ગતિના કૂવામાં ડૂબાડી દે એવા આ ઘરબાર, પૈસા પરિવાર ભયંકર નહિ તો બીજું શું? એના જેવું ભયકર બીજું શું છે? અહીં તત્કાળ મૃત્યુ કરનાર હળાહળ ઝેર પણ તેવું ભયંકર નથી, જેવી આ મોહ-ચમાડનારી સામગ્રી છે. પાછી એ સંધ્યાના રંગની માફક

નાશવંત છે; એટલે મોહથી વળગી રહેતા જતાં પણ એ ટકવાની નથી, જીવને તરછોડવાની છે.

જાદુગર માણસ ધૂળભર્યા રસ્તા ઉપર લોકને જાદુઈ નગરની કે એવી બીજી કોઈ રચના બતાવે છે. જાણે એમ લાગે કે 'હવે આ ધૂળનો રસ્તો નથી રહ્યો. આ તો મહાન બગીચો છે, અને એમાં આ વૈભવી રચના છે.' પરંતુ ખરૂં જોતાં માત્ર ઇન્દ્રજાળ છે, ખેલ પૂરો થતાં ત્યાં એમાંનું કશું દેખાતું નથી. શું ? ત્યાં એનું ચિહ્ન સરખુંય નથી. માત્ર પૂર્વની જેમ ધૂળની ધૂળ દેખાય છે. તેમ આ સંસારના વૈભવ એ ચાર દિવસના જાદુઈ ખેલ છે. પછી આપણા માટે એ ધૂળ જ.

અનંતકાળથી સંસારનું સ્વરૂપ આવું જ ચાલ્યું આવે છે. છતાં મૂર્ખ જીવ સ્વપ્નની માયામાં રાચે છે. દા. ત. કોઈ એક ગરીબડો માણસ સ્વપ્નમાં મખમલના ઓશીકા પર માથું મૂકી સુવાનું જુએ છે. એમાં ઓશીકું કેટલું દબે છે ? એ જોવા માથું દબાવતાં માથા નીચેનું પોતાનું ઠીકરૂં ભાંગ્યું, જાગીને નિહાળે છે ત્યાં ઠકરાઈ તો ઉડી ગઈ, પણ ઉલટું ભીખ માગી ખાવાનું ઠીકરૂં પણ ભાંગી ગયું. તેમ માતા કહે છે કે, "આપણે મોટી આશાઓ રાખી કે આમ આનંદમાં રહીશું, આવાં સન્માન પામીશું, પણ એ બધા સ્વપ્નના તરંગ. કાળે આપણને જુદું દેખાડ્યું". સંસારની જો આવી સ્વપ્ન જેવી દશા હોય તો એને પોષવાનું શું કામ છે! પુત્ર વહેલો ચેત્યો, ચાલી નીકળ્યો, ને સાધી ગયો. આપણે હવે ચેતી જઈએ અને સાધવાનું સાધી લઈએ, આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી. અંતે બધું ઇન્દ્રજાળની જેમ ફોક છે. કર્મ બાજપક્ષીની જેમ જીવને ગમે ત્યાં ઉચકી જાય છે.'

વૈરાગ્યવાણી અને અધ્યાત્મવાણીનું
રસપાન કરવા
આજે જ....

દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના

ગ્રાહક બનો.

પ્રત્યેક શનિવારે પ્રગટ થતા આ
સાપ્તાહિકના પાને પાને પૂજ્યપાદ આચાર્ય
શ્રી ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ.
આત્માની શુદ્ધિ
આરાધનાની વિશુદ્ધિ
અને
શુભ ભાવોનું આનન્દ
જગાવતી સદૈવ ને રીતિ
અધ્યાત્મવાણી નીતરતી રહી છે.

વાર્ષિક લવાજમ
માત્ર રૂપિયા
દસ

આજીવન સભ્ય
રૂપિયા એકસો એકાવન

* દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિક *
કુમારપાળ વિ. શાહ
૬૮, ગુલાલવાડી,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૪